STOWARZYSZENIE
LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
„Morawskie Wrota”

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO
KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ
na lata 2023-2027

Gorzyce, październik 2025

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego 3
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR 9
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR 12
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR 17
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia 31
Rozdział VI Cele i wskaźniki 43
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 47
Rozdział VIII Plan działania 56
Rozdział IX Plan finansowy LSR 57
Rozdział X Monitoring i ewaluacja 59
Wykaz literatury 65
Załączniki do LSR 66
Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia 66
Formularz 2: Plan działania 69
Formularz 3: Budżet LSR 76
Formularz 4: Plan wykonania budżetu 77

1. Nazwa LGD i forma prawna.

Nazwa: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota" w skrócie LGD Morawskie Wrota

Status prawny: Stowarzyszenie działające na mocy:

- ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (tj. Dz. U. Z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.),
- ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U nr 64, poz. 427),
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. 2015, poz. 378),
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o Wspieraniu Rozwoju Obszarów Wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. 2015 poz. 349),
- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.
- Statutu.

Data i numer wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego: 26 sierpnia 2008 r.; KRS nr 0000312215

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia grupy/jej członków we wdrażaniu podejścia RLKS/

Partnerstwo w formie Lokalnej Grupy Działania „Morawskie Wrota" założono 2 czerwca 2008 r. na Zebraniu Założycielskim. Pełne sformalizowanie partnerstwa nastąpiło w dniu 26 sierpnia 2008 r,. kiedy to Stowarzyszenie zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego. LGD Morawskie Wrota powstało na obszarze Gmin: Godów, Gorzyce i Krzyżanowice.

Pierwszą strategię zrealizowano na poziomie 97% zaplanowanej kwoty ok. 5 mln zł. Znaczący udział był tzw. Małych Projektów aktywizujących bezpośrednio mieszkańców obszaru LSR.

W okresie 2009-2015 dbano o aktywizowanie różnych grup poprzez działania aktywizująco-promocyjne, głównie o charakterze rekreacyjno-sportowym (rajdy, mitingi wodniackie, turnieje), a także konferencje popularno-naukowe dotyczące regionu oraz tradycji i kultury. Szkolenia odbywały się w formie stacjonarnej i wyjazdowej w połączeniu z poznawaniem dobrych praktyk.

Proces budowania partnerstwa uzyskał nowy wymiar w 2015 r., kiedy LGD Morawskie Wrota powiększyło się o trzy gminy z bliskiego otoczenia tj. Lubomia, Marklowice i Mszana. Wspólnie podjęto wówczas prace nad przygotowaniem Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, a następnie w latach 2016-2023 wspólnie ją zrealizowano. Podobnie jak w poprzednim okresie programowania wdrażanie strategii odbywało się konsekwentnie i efektywnie, co zaowocowało pozyskaniem środków w postaci dwóch bonusów. Kwota przeznaczona na wdrażanie LSR wyniosła tym samym 2 899 500,00 euro.

Utrzymywanie partnerskich stosunków pomiędzy członkami stowarzyszenia ze wszystkich sektorów, odbywało się poprzez systematyczną realizację planu komunikacyjnego, w którym oprócz kontaktów mailowych, spotkań, szkoleń i warsztatów ważną rolę odgrywały wyjazdy studyjne zapoznające lokalnych liderów z dobrymi przykładami z innych obszarów kraju i zagranicy. Zorganizowaliśmy ich w latach 2015-2023 łącznie 8, wliczając w to wyjazdy w ramach projektów współpracy. Lokalni liderzy mieli okazję zapoznać się z dobrymi praktykami stosowanymi przez inne grupy oraz przedsięwzięciami zrealizowanymi przez gminy i przedsiębiorców.

Największa aktywizacja mieszkańców odbywała się poprzez realizację 7 Projektów Grantowych, w których wzięło udział 51 Grantobiorców (a ostatecznych odbiorców wszystkich projektów było 6 793). Tematyka projektów grantowych zdefiniowana na etapie projektowania strategii nie tylko wpływała na rozwiązywanie problemów społeczności lokalnych, ale tworzyła „dobry klimat" wokół współpracy międzypokoleniowej i międzysektorowej oraz tworzenia lokalnych partnerstw, głównie pomiędzy instytucjami kultury, a lokalnymi stowarzyszeniami, KGW, OSP czy Sołtysami.

W ten zrównoważony sposób angażowano mieszkańców gmin do realizacji projektów współpracy, które zostały zaplanowane w zakresie rozwoju przedsiębiorczości młodzieży oraz w profilu ekologicznym. Te ostatnie zrealizowaliśmy z partnerem z Polski (LGD Zielony Szlak Niziny Mazowieckiej) i Rumunii (rejon Galati).

Ważną rolę odgrywają dwa kolejne projekty współpracy z partnerem z Włoch (Sardynia) - promocja produktu lokalnego i tradycyjnych zawodów oraz Finlandii (Laponia) - promocja zrównoważonego rozwoju. Również działania uzupełniające, na które pozyskaliśmy środki, takie jak projekty „Otwórz Wrota swoich możliwości", adresowane do grup defaworyzowanych, czy organizacja przez LGD Morawskie Wrota zajęć nauki pływania i korekcyjnych na basenach w Gorzycach i Połomii sprzyjały wzrostowi rozpoznawalności Stowarzyszenia i pozyskiwaniu nowych partnerów do współpracy. Znaczące środki przeznaczone na przedsiębiorczość i tworzenie nowych miejsc pracy ugruntowały pozycję LGD Morawskie Wrota jako ważnego partnera w rozwoju lokalnym tego obszaru.

3. Ogólny opis struktury LGD zawierający w szczególności krótką charakterystykę jej członków

Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota" przez cały okres wdrażania LSR z wielką troską odnosiła się do zachowania wysokich standardów jeśli chodzi o partnerstwo w ramach grupy. Od początku w jej składzie znajdowali się przedstawiciele wszystkich sektorów tj. publicznego, gospodarczego i społecznego. W momencie poszerzenia znacząco wrosła liczba członków, która następnie stopniowo zmalała. Trzon stanowią członkowie z bardzo dużym doświadczeniem - zarówno jeśli chodzi o pozyskiwanie środków z funduszy zewnętrznych, jak i realizowanie projektów w ramach programu LEADER. W ostatnim okresie działalności zaktualizowano deklaracje członkowskie dzięki czemu pozyskano bardziej wiarygodny obraz członkostwa jeśli chodzi o reprezentatywność grup interesu. Często sektor społeczny reprezentowali mieszkańcy, którzy jednocześnie byli aktywnymi członkami różnych organizacji. Obecnie grupy te są widoczne w strukturze członkostwa. Spośród wszystkich członków 34 osoby realizowały lub współrealizowały projekty w ramach wdrażania LSR w latach 2016-2023. Wśród beneficjentów jest również wielu sympatyków Stowarzyszenia, którzy współpracują z nim nie będąc jednocześnie członkiem. Na dzień dzisiejszy Stowarzyszenie liczy 135 członków reprezentujących wszystkie sektory (Tabela 1). Nie zostało dokonane rozeznanie jakie grupy interesów reprezentują członkowie poszczególnych sektorów. Zgodnie z obowiązującym wzorem deklaracji zostali oni odpowiednio zaklasyfikowani.

Tabela 1 Struktura członków Stowarzyszenia wg sektorów

	Sektor publiczny	Sektor społeczny	*w tym NGO's*	Sektor gospodarczy	Suma
Liczba osób	8	114	15	13	135
%	5,93%	84,44%	11,11%	9,63%	100

Źródło: opracowanie własne

4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego wskazująca, że ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Rada LGD pracowała do roku 2015 w 15-osobowym składzie. Od roku 2015 skład Rady liczy 12 osób. Posiada w swoich szeregach osoby doświadczone, z tego 4 osoby pracowały w Radzie od momentu założenia stowarzyszenia. Przy wyborze Członków Rady kierowano się bardzo wysokimi wymaganiami dotyczącymi doświadczenia w realizacji projektów europejskich oraz koniecznością zachowania parytetów - 3 osoby sektor publiczny, 5 - sektor społeczny i 4 - sektor gospodarczy. W trakcie wdrażania strategii stosownie do potrzeb uzupełniano skład rady zawsze w ten sposób, aby osoby reprezentujące sektor publiczny zajmowały 3 miejsca w Radzie co stanowi mniej niż 30% składu organu decyzyjnego.

Ramy dla liczebności organu Rady LGD zostały ustalone na podstawie publicznej debaty, a następnie wpisane do statutu Stowarzyszenia w §28, wg. którego Rada składa się z 10-18 członków, wybieranych w równej liczbie od 2 do 3 z każdej gminy należącej do Stowarzyszenia. Członkowie Rady muszą pełnić swoje funkcje osobiście, nie ma możliwości upoważnienia osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji. Struktura Rady LGD jako organu podejmującego decyzje co do wyboru projektów w ramach wdrażania LSR odzwierciedla powszechnie obowiązujące wymogi dla tego typu organów, w tym szczególnie wymogi sektorowości i grup interesu poszczególnych sektorów.

Zgodnie z §17 statutu skład Rady na 4-letnią kadencję wybierany jest przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia. Mandat członka Rady wygasa z chwilą odbycia pierwszego Walnego Zebrania Członków, odbywającego się po roku kalendarzowym w którym upływa okres kadencji. Zmiana składu Rady może nastąpić również przed upływem kadencji z powodu: skreślenia członka Rady z listy członków Stowarzyszenia, jego pisemnej rezygnacji, śmierci lub odwołania przez Walne Zebranie Członków. W przypadku wygaśnięcia mandatu członka Rady przed upływem kadencji, Walne Zebranie Członków dokonuje uzupełnienia składu organu na okres do upływu kadencji w liczbie nie przekraczającej 1/3 ustalonego składu.

Do najważniejszych kompetencji Rady, zgodnie z §29 statutu Stowarzyszenia należy wybór operacji oraz grantobiorców, w ramach wdrażanej przez Stowarzyszenie LSR oraz ustalanie wysokości wsparcia. Ponadto do kompetencji Rady należy uchwalanie regulaminu Rady i wnioskowanie do Walnego Zebrania o zmianę lokalnych kryteriów wyboru operacji/grantobiorców stosowanych w procedurze oceny.

Szczegółowe zasady funkcjonowania Rady, w tym procedura wyłączania członka Rady od udziału w dokonywaniu wyboru operacji w razie zaistnienia okoliczności, które mogą wywołać wątpliwości co do jego bezstronności w procesie wyboru reguluje regulamin Rady. W całym procesie wyboru operacji Stowarzyszenie przykłada ogromną wagę do rozkładu grup interesu i do powiązań członków rady z wnioskodawcami, każdorazowo je sprawdza i odpowiednio je dokumentuje. Prowadzi również szczegółowy rejestr członków pod względem reprezentowanej grupy interesu.

Walne zebranie członków Stowarzyszenia w dniu 14 listopada 2023 roku wybrało 12 osobowy skład Rady LGD, którego kadencja dobiegnie końca w 2027 roku.

Przy wyborze do Rady LGD kierowano się głównie wymogami dotyczącymi kompetencji członków Rady, sektorowości oraz sprawdzano powiązania pomiędzy kandydatami w zakresie tworzenia tzw. grupy interesu.

Tabela 2 Struktura członków Rady wg sektorów

	Sektor publiczny	Sektor społeczny	Sektor gospodarczy	Suma
Liczba osób	3	5	4	12
%	25	42	33	100

Źródło: opracowanie własne

Powyższa struktura Rady LGD odzwierciedla grupy interesu poszczególnych sektorów w lokalnej strategii rozwoju uwzględniając ich role w LSR oraz zabezpiecza przed sztucznym reprezentowaniem sektora społecznego, w tym mieszkańców, przez osoby związane z sektorem publicznym.

W regulaminie Rady określono szczegółowo zasady rejestrowania grup interesu, w ten sposób, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru. Zadbano, aby w Radzie pracowały osoby ze stwierdzonych grup interesariuszy:

- sektor publiczny – 3,
- przedsiębiorcy – 4 (w tym Seniorka),
- przedstawiciele organizacji społecznych – 2 (w tym Senior)
- przedstawiciel OSP – 1
- przedstawiciele mieszkańców – 2 (w tym Seniorka)

W wyniku przeprowadzonej analizy zarówno składu Rady jak i celów i przedsięwzięć LSR ustalono, iż grupę interesu stanowią co najmniej 3 osoby reprezentujące daną grupę społeczną powiązaną ze sobą formą działania, branżą gospodarczą, lub wspólnym celem lokalnym np. mieszkańcy tej samej miejscowości, gminy, stowarzyszenia, osoby powiązane z sektorem publicznym. Poziom ten będzie badany każdorazowo podczas Posiedzenia Rady w sprawie wyboru operacji, jak i przed każdym wyborem uwzględniając wykluczenia z oceny wniosku zgodnie z podpisaną deklaracją bezstronności.

Opracowano procedury dyscyplinujące członków Rady LGD, którzy nie biorą udziału w posiedzeniach organu decyzyjnego § 3 Regulaminu Rady.

W celu zapewnienia prawidłowej oceny wniosków przez członków organu decyzyjnego oraz weryfikacji wniosków przez pracowników biura planuje się szkolenia, które przyczynią się do podniesienia wiedzy i kompetencji powyższych osób, co w konsekwencji wpłynie na lepszą realizację strategii LSR. Zakłada się również krótkie szkolenie organu decyzyjnego przed każdym wyborem operacji co zostanie odnotowane w protokole. Do obsługi konkursów korzysta się z elektronicznego systemu OMIKRON, który pozwala uprościć ocenę oraz umożliwia zapoznanie się z wnioskami przed Posiedzeniem Rady i dokonanie indywidualnej oceny.

5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami Stowarzyszenia LGD Morawskie Wrota zapewnia rozdział funkcji decyzyjnej, którą sprawuje Rada oraz Walne Zebranie Członków- od zarządczej- przypisanej Zarządowi LGD. Najważniejsze z punktu widzenia LGD decyzje, tj. wybór operacji objętych dofinansowaniem w ramach wdrażania LSR zgodnie ze statutem LGD są wyłączną kompetencją Rady LGD.

Walne Zebranie Członków – zgodnie ze statutem jest najważniejszym organem, posiadającym kompetencje uchwalania Lokalnych Kryteriów Wyboru operacji, uchwalania LSR, rozpatrywania i zatwierdzania rocznych

sprawozdań finansowych, sprawozdań Zarządu i Komisji Rewizyjnej, uchwalania zmian Statutu oraz wiele innych. W Walnym zebraniu uczestniczą członkowie zwyczajni i goście zaproszeni.

Zarząd LGD obecnie jest 9-osobowy. Powierzono mu funkcje głównie zarządcze, takie jak: kierowanie całokształtem działalności Stowarzyszenia, reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu, koordynowanie realizacji LSR i wiele innych zadań. Składa się on z osób doświadczonych, reprezentujących wszystkie gminy wchodzące w skład LGD. Wśród członków Zarządu LGD jest trzech przedstawicieli Seniorów 60+.

Komisja Rewizyjna (3-osobowa) sprawuje funkcje kontrolne szczególnie wobec Zarządu. Składa się z osób związanych z LGD Morawskie Wrota. W 2022 i 2023 r. skład komisji został uzupełniony w związku z rezygnacją członkiń Komisji.

Biuro – zatrudniające wykwalifikowany (głównie pod kątem zarządzania projektami) personel składa się z trzech osób zatrudnionych na trzy etaty. Pracownicy są zatrudnieni na podstawie ogłaszanych konkursów, zgodnie z obowiązującymi procedurami naboru. Wysokie wymagania w odniesieniu do kandydatów do pracy w LGD oraz ich ciągłe doskonalenie się zagwarantowało profesjonalną obsługę organów LGD i jej beneficjentów. W ostatnim okresie 2016-2023 powstały pewne utrudnienia w zatrudnieniu co spowodowało konieczność zmiany stanowisk w taki sposób, aby zapewnić płynność pracy biura. Od końca 2018 roku funkcjonują w Biurze następujące stanowiska: Kierownik Biura LGD, Specjalista ds. projektów oraz Specjalista ds. administracji.

W dalszym ciągu Stowarzyszenie będzie dbało o wysokie kwalifikacje pracowników stawiając wysokie wymagania wobec osób nowo zatrudnianych. Określono szczegółowo procedury naboru, które zawierają wymagania konieczne i pożądane w odniesieniu do kandydatów do pracy w LGD. Zasady naboru pracownika do biura opisane są w załączniku do Regulaminu Biura, zaś zakres i podział obowiązków prezentuje Regulamin Biura oraz Opis stanowisk. W biurze nie mogą być zatrudnione osoby, które świadczą odpłatne doradztwo na rzecz podmiotów ubiegających się o wsparcie realizacji operacji lub grantobiorców, są członkami Rady LGD, pełnią funkcje w organach podmiotów ubiegających się o wsparcie, ani nie mogą same ubiegać się o wsparcie w ramach wdrażania LSR.

Przewiduje się możliwość zatrudnienia innych osób niż wymienione w dotychczasowym opisie stanowisk w zależności od potrzeb i rozwoju Stowarzyszenia.

Prowadzenie usług księgowych i kadrowo – płacowych zostało zlecone profesjonalnej firmie księgowej, co zapewnia wysoki standard obsługi oraz obniża koszty związane z prowadzeniem dokumentacji finansowej w siedzibie Stowarzyszenia.

6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które są w nich zawarte.

Szczegółowy podział kompetencji i uprawnień poszczególnych organów opisuje Statut Stowarzyszenia; stworzono również regulaminy doprecyzowujące odpowiednie zapisy, co ilustruje poniższa tabela:

Tabela 3 Dokumenty regulujące działanie LGD

Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie
Statut Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota”- uchwalany przez Walne Zebranie Członków	- cele i sposoby ich realizacji - zasady zwoływania i organizacji walnych zebrań członków - członkowie, ich prawa i obowiązki - określenie władz stowarzyszenia oraz ich kompetencje - określenie majątku i funduszy stowarzyszenia - zasady zmiany statutu i rozwiązania stowarzyszenia
Regulamin Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota” – uchwalany przez Radę LGD Morawskie Wrota	- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego w szczególności sposób informowania członków organów o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach itp. - szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji, - zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego - zasady podawania do publicznej wiadomości informacji z posiedzeń

Regulamin biura Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota”- uchwalany przez Zarząd	- zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników - uprawnienia kierownika biura - podział zadań i kompetencji pracowników biura - godziny pracy biura - struktura organizacyjna biura - zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniając zasady bezpieczeństwa danych osobowych
Regulamin obrad Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota”- uchwalany przez Walne Zebranie	- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń (sposób informowania członków o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach - szczegółowe zasady powoływania i odwoływania członków organów LGD oraz w załączniku do regulaminu „Zasady wyboru członków organów stowarzyszenia LGD „Morawskie Wrota” - zasady protokołowania walnego zebrania członków - zasady przeprowadzania głosowań tajnych
Regulamin działania Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota”- uchwalany przez Zarząd	- szczegółowy opis zadań i kompetencji zarządu - zasady zwoływania, prowadzenia i protokołowania posiedzeń - zasady korzystania z samochodu do celów wyjazdów służbowych - zadania wobec pracowników biura (nabór pracowników, ustalanie wynagrodzenia zatrudnianie i zwalnianie itp.) - zadania w związku z prowadzeniem projektów grantowych i własnych

Źródło: opracowanie własne

1. Zwięzły opis obszaru w szczególności zawierający liczbę i nazwy gmin, ich powierzchnię i liczbę mieszkańców[1] według stanu na dzień 31 grudnia 2020 r.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Morawskie Wrota" obejmuje teren 6 gmin: Godów, Gorzyce, Lubomia, Mszana, Marklowice z powiatu wodzisławskiego oraz Krzyżanowice z powiatu raciborskiego.

Łączna powierzchnia obszaru LGD Morawskie Wrota wynosi 259 km^2. Obszar ten na koniec 2020 r. zamieszkiwany był przez ponad 66,4 tys. mieszkańców. W okresie 2015-2020 na obszarze LGD Morawskie Wrota nastąpił wzrost liczby ludności o zaledwie 49 osób. Największa dynamiką przyrostu liczby mieszkańców cechują się Gminy Godów i Gorzyce (odpowiednio +2,3% i +1,9%). Natomiast najwięcej mieszkańców ubyło w gminie Krzyżanowice i Lubomia (odpowiednio -4,4% i 3,2 %).

NAZWA GMINY	TYP GMINY	LICZBA LUDNOŚCI*	POWIERZCHNIA (KM^2)	GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	LICZBA SOŁECTW
KRZYŻANOWICE	wiejska	10861	70	156	10
GORZYCE	wiejska	21 072	64	326	12
GODÓW	wiejska	13 746	38	361	7
LUBOMIA	wiejska	7 715	42	185	6
MSZANA	wiejska	7 598	31	243	3
MARKLOWICE	wiejska	5 372	14	392	-
RAZEM		66364	259	277	38

Źródło: GUS, www.stat.gov.pl , stan na 31.12.2020

Na obszarze objętym LSR zaznaczają się niekorzystne zjawiska starzenia się społeczeństwa. Tzw. *wskaźnik obciążenia demograficznego* (odsetek osób 65+), na obszarze LGD Morawskie Wrota wzrósł z 15% w 2015 r. do 16,8% w 2020 r., co i tak jest lepszym wynikiem niż w skali województwa, gdzie wynosił odpowiednio 16,7% i 19,8%.

Na obszarze LGD Morawskie Wrota planuje się realizację strategii dwufunduszowej tj. EFROW i EFS+. W ramach RLKS, realizacja operacji w ramach każdego z funduszy będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR, gdyż wszystkie gminy wchodzące w skład są gminami wiejskimi.

[1] W przypadku LSR realizowanych w miastach powyżej 20 tys. mieszkańców należy oprócz gminy określić dzielnice/osiedla wraz z podaniem liczby mieszkańców.

2. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

Obszar objęty LSR Morawskie Wrota, jest spójny przestrzennie gdyż gminy tworzące LGD stanowią zwarty geograficznie obszar. Charakterystyczną cechą jest sąsiedztwo od północy i wschodu miast – Racibórz, Pszów, Wodzisław Śl., Jastrzębie Zdrój a od południa, graniczenie z Republiką Czeską.

Źródło: opracowanie własne

3. Spójność obszaru LGD Morawskie Wrota

Do wyróżniających cech LGD Morawskie Wrota, czyniącymi go bardzo spójnym pomimo lokalnych różnic należą:

Wymiary spójności	Cechy podobne lub uzupełniające
Spójność kulturowa i społeczna	▪ śląskość tradycji i wiążąca się z tym wspólnota zwyczajów, obrzędów, gwary, wartości, ▪ lokalne zróżnicowania kulturowe w ramach kultury śląskiej – specyfika poszczególnych gmin lub nawet miejscowości tworząca śląską mozaikę kulturową, ▪ duża liczba zabytków pokazujących dziedzictwo materialne (historia, kultura, historia gospodarcza, religia) Morawskich Wrót, ▪ pozytywne postawy gospodarcze mieszkańców związane z tradycją pracy w przemyśle ciężkim, szczególnie wydobywczym – etos pracy, ▪ duża liczba środowisk i organizacji zajmujących się kultywowaniem tradycji, ▪ utrzymujące się zainteresowanie udziałem mieszkańców w inicjatywach społecznych, ▪ charakterystyczne – zarówno w aspekcie pozytywnym jak i negatywnym – cechy małych społeczności lokalnych, ▪ coraz silniej zaznaczająca się grupa młodszych mieszkańców z postawami charakterystycznymi do społeczeństwa otwartego, konsumpcyjnego, informatycznego
Spójność przyrodniczo-krajobrazowa	▪ rzeki obszaru – Olza i Odra – decydujące o krajobrazie i wpływające na funkcjonowanie specyficznych ekosystemów, ▪ atrakcyjny krajobraz będący kombinacją pagórkowatego ukształtowania terenu, dolin rzecznych, pól uprawnych z bogactwem walorów przyrody (lasy, zbiorniki wodne, rzeki),

	▪ duża liczba inicjatyw proekologicznych podejmowanych w gminach obszaru, ▪ zagrożenia dla środowiska przyrodniczego będące konsekwencją zanieczyszczeń transgranicznych oraz deficytu proekologicznych zachowań mieszkańców,
Spójność geograficzna	▪ położenie w Bramie Morawskiej, ▪ położenie w strefie przygranicznej i możliwości rozwijania kooperacji z partnerami w Republice Czeskiej, ▪ położenie w subregionie zachodnim województwa śląskiego i wynikające stąd powiązania z aglomeracjami i ośrodkami ponadlokalnymi tego subregionu,
Spójność transportowa	▪ położenie obszaru na kluczowym europejskim szlaku transportowym z północy na południe – autostrada A1, ▪ dobrze rozwinięta sieć dróg zapewniająca wewnętrzną integrację komunikacyjną obszaru,
Spójność gospodarcza	▪ silne powiązania lokalnych gospodarek z gospodarką subregionu i regionu, ▪ silne powiązania z Czeską Republiką przejawiające się w otwartym rynku pracy i dynamicznie rozwijającym się handlu przygranicznym, ▪ występujące w każdej gminie silne firmy lokalne, w tym firmy rodzinne, ▪ dywersyfikacja lokalnych gospodarek związana z rozwojem mikro i małej przedsiębiorczości, ▪ wyłaniające się produkty turystyczne i rekreacyjne realizowane w parciu o wykorzystanie specyfiki przyrodniczej i położenia geograficznego obszaru,
Spójność rynku pracy	▪ duże uzależnienie lokalnych rynków pracy od sytuacji w bezpośrednim otoczeniu (w tym za granicą) oraz w branżach związanych z przemysłem wydobywczym, ▪ niedostateczny udział wewnętrznych rynków pracy w tworzeniu miejsc pracy szczególnie dla młodych, wysokokwalifikowanych kadr, ▪ powstające i dynamicznie rozwijające się strefy aktywności gospodarczej – tworzące nowe miejsca pracy
Spójność wyrażona współpracą gmin	▪ współpraca gmin obszaru w ramach strategii ZIT, ▪ Budowa Obwodnicy Południowej ▪ wspólne projekty okołoturystyczne, regionalne (np. Szlak Silezianka), ▪ współudział w tworzeniu produktu turystycznego pod nazwą Kraina Górnej Odry, którego ważnym elementem jest obszar objęty LSR Morawskich Wrót.

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

Strategia rozwoju lokalnego dla obszaru Morawskich Wrót powstawała przy szerokim udziale społeczności lokalnych. 27 kwietnia 2022 r. powołano Zespół Ekspercki ds. Strategii w składzie Ewa Widera, Bronisław Karasek, Piotr Galus, Bibianna Dawid, Bernard Burek, Adam Antończyk, Lucyna Gajda, w którym znajdują się przedstawiciele każdej gminy i każdego sektora czy nawet grupy interesu, mających udział w tworzeniu strategii rozwoju na nowy okres. Zespół spotykał się na każdym etapie powstawania strategii formułując odpowiednie wnioski.

Etap definiowania potrzeb:

W dniach od 30.05.2022 r. do 20.06.2022 r. odbywały się w poszczególnych gminach obszaru LGD Morawskie Wrota konsultacje społeczne. W warsztatach wzięło udział łącznie 97 osób, mieszkańców obszaru LGD Morawskie Wrota, w tym 22 przedstawicieli instytucji gminnych, 14 z sektora oświaty, 10 przedstawicielek KGW, 9 – instytucji kultury, 4 - bibliotek, 5 - przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, 8 – członków LKS i klubów sportowych, 7 – pozostałych NGO, 3 przedstawicieli grup działających na rzecz niepełnosprawnych. Obecne były osoby 60+. W trakcie moderowanych warsztatów odpowiadano na następujące zagadnienia:

- jakie główne potencjały Morawskich Wrót powinny zostać wykorzystane na rzecz rozwoju obszaru?
- wyznaczniki celów rozwoju obszaru Morawskich Wrót w zakresie likwidacji problemów lub budowania korzyści oraz integracja obszaru.
- pomysły na działania w ramach LSR.

Wyniki przeprowadzonych konsultacji stały się podstawą dla wypracowania podstawowych części LSR. W szczególności rozpoznano:

⇒ potrzeby i oczekiwania mieszkańców związane z jakością życia, w tym potrzeby dotyczące uzupełnienia elementów infrastruktury technicznej i społecznej, oczekiwania dotyczące poszerzenia zakresu dostępnych usług (zwłaszcza opiekuńczych dla dzieci oraz osób zależnych), poprawy jakości środowiska przyrodniczego (podkreślano problemy niskiej jakości powietrza w sezonie grzewczym i zainteresowanie rozwiązaniami w dziedzinie OZE);

⇒ wartości kształtujące relacje między mieszkańcami i szerzej rozumiany kapitał społeczny obszaru; jako niezwykle istotne uznano potrzebę pielęgnowania i ożywiania lokalnego dziedzictwa kulturowego spajającego mieszkańców; zainteresowanie tymi kwestiami potwierdzano podając przykłady działalności lokalnych liderów i organizacji oraz udane przedsięwzięcia (wydarzenia, publikacje), w których realizację włączało się szerokie grono mieszkańców;

⇒ potrzeby i oczekiwania osób w niekorzystnej sytuacji oraz seniorów; wskazywano, że ze względu na starzenie się społeczeństwa konieczne jest poszerzanie oferty zarówno dla osób starszych o wysokiej aktywności i sprawności (oferta kulturalna, rekreacyjna, „towarzyska"), jak też dla seniorów o gorszej kondycji fizycznej oraz trudniejszej sytuacji rodzinnej (usługi zdrowotne, opiekuńcze, rehabilitacyjne, integracja społeczna); w toku prowadzonych konsultacji widać było także rosnącą wrażliwość na potrzeby osób z niepełnosprawnościami oraz dotknięte różnymi problemami społecznymi; w tym przypadku zwracano uwagę na konieczność rozwoju usług opiekuńczych, edukacyjnych, usług czasu wolnego, specjalne rozwiązania w zakresie transportu oraz wszelkie działania integracyjne;

⇒ zapotrzebowanie na rozwój usług i udogodnień dostarczanych przez firmy lub przedsiębiorstwa społeczne; wskazane we wcześniejszych punktach potrzeby mogłyby być zaspokajane przez lokalne przedsiębiorstwa wpisujące się ze swoją innowacyjną ofertą produktów i usług w popyt na obszarze LGD;

⇒ problem atrakcyjności obszaru dla młodzieży, zwłaszcza osób młodych o wysokich aspiracjach edukacyjnych, zawodowych, kulturalnych; sytuacja obszaru w tym aspekcie jest łagodzona dostępnością oferty dla osób

młodych w relatywnie dobrze skomunikowanych ośrodkach subregionu i regionu; równocześnie jednak, rośnie mobilność młodych osób, a ich zatrzymanie w dotychczasowym miejscu zamieszkania – niezwykle ważne dla rozwoju przyszłego społecznego i ekonomicznego rozwoju obszaru – jest coraz trudniejsze. W związku z tym, wskazywano na potrzebę poszerzania oferty czasu wolnego, ułatwienia w dostępie do podnoszenia kwalifikacji oraz zakładaniu własnych firm (start-upy tworzone przez ludzi młodych).

Etap poszukiwania rozwiązań, identyfikacji szans stanowiących sposoby realizacji strategii.

LGD Morawskie Wrota zorganizowało dwa wyjazdy studyjne dla członków LGD, lokalnych liderów, przedstawicieli NGO oraz członków organów działających w Stowarzyszeniu. Wyjazdy te służą powstawaniu autentycznego partnerstwa różnych podmiotów, dostarczają wiedzy na temat działalności innych grup, są inspiracją dla naszych członków a poprzez bezpośrednie rozmowy tzw. Sieciowanie wpływają na zacieśnienie współpracy i powstawanie nowych pomysłów. W pierwszym z wyjazdów na teren LGD Wstęga Kociewia, uczestniczyło 14 osób, odbył się on w dniach 9 -11.06.2022 r. i zaplanowano współpracę na przyszłość w zakresie działań senioralnych i produktów lokalnych. Drugi wyjazd odbył się 23.11.2022 r. na teren LGD Żywiecki Raj i uczestniczyło w nim 32 osoby - dotychczasowi Grantobiorcy, liderzy, przedstawiciele organów LGD i aktywni członkowie. Na tym wyjeździe zapoznano się działalnością 3 organizacji i jednego Ośrodka Kultury z obszaru LGD Żywiecki Raj, a wiodącymi tematami były działania na rzecz Seniorów 60+, aktywizacja młodych ludzi do 25 r. życia oraz możliwości nawiązania współpracy wewnątrz i na zewnątrz LGD Morawskie Wrota. Uczestnicy wyjazdu wypełnili kwestionariusz diagnostyczny z pytaniami otwartymi, który odnosił się do zdefiniowania zakresu współpracy, obszarów działania oraz grup docelowych.

Na tym etapie przygotowywania strategii zorganizowano również spotkania tematyczne:

1. 8 grudnia 2022 r. - z dyrektorami i pracownikami oświaty – na którym zdefiniowano potrzeby tego środowiska pod kątem głównie możliwości związanych z programem EFS+, zastosowano kwestionariusz diagnostyczny wraz z pogłębioną dyskusją,
2. 18 stycznia 2023 r. – spotkanie Zespołu eksperckiego – na którym przeprowadzono pierwszą analizę potrzeb i podjęto próbę przełożenia ich na cele i przedsięwzięcia.
3. 27 stycznia 2023 r. - z kierownikami Ośrodków Pomocy Społecznej, obszaru LGD Morawskie Wrota, którzy zwrócili uwagę na konieczność wspierania kadr pomocy społecznej w realizacji programów celowych kierowanych do społeczności lokalnych głównie poprzez dodatkowe kursy i szkolenia ze względu na coraz większe braki specjalistów i terapeutów z poszczególnych dziedzin,
4. 2 marca 2023 r. odbyło się również badanie fokusowe w grupie 3 stowarzyszeń, pracujących na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, gdzie zwrócono uwagę na konieczność zapewnienia większego, systematycznego wsparcia grupie osób narażonych na ryzyko wykluczenia społecznego, w tym w szczególności osób niepełnosprawnych jak również dzieci i młodzieży ze środowisk zaniedbanych oraz wychowujących się poza rodziną, w tym młodzieży z pieczy zastępczej usamodzielniającej się.

Na etapie tym, zastosowano ankietę zamieszczoną na stronie www.morawskie-wrota.pl, skierowaną do lokalnych liderów, w której wzięło udział 40 respondentów. Podobnie jak powyższe kwestionariusze, ankieta dotyczyła m.in. gotowości do podjęcia współpracy, realizacji projektów ramach LSR, określenia grup docelowych i wysokości środków możliwych do wykorzystania. Przekazano w tym etapie informację dla rolników o możliwości uzyskania wsparcia w nowej perspektywie. Proponowanie formy nie znalazły zainteresowania wśród tej grupy z naszego obszaru.

⇒ Na podstawie powyższych badań określono główne rodzaje interwencji, rozeznano przygotowanie liderów do realizacji projektów, poznano zakres wsparcia, który jest różnym grupom potrzebny (w tym najważniejszy finansowy), określono różne grupy docelowe.

Na tej podstawie przystąpiono do formułowania celów i przedsięwzięć.

Etap formułowania celów i przedsięwzięć w LSR.

W tym etapie znaczącą rolę odegrał powołany Zespół Ekspercki, który w dniu 23 marca 2023 r zajął się dopracowaniem poszczególnych rozwiązań oraz przeanalizował propozycję celów LSR i przedsięwzięć.

Dwukrotnie 12 kwietnia i 9 maja 2023 r. Zespół Ekspertów spotkał się w poszerzonym składzie z przedstawicielami Zarządu i Rady LGD. Przybliżono wtedy uczestnikom ogólne założenia strategii i zmiany które zostały wprowadzone do realizacji programu LEADER na podstawie dokumentu jakim jest PS WPR, w tym pewne ograniczenia dotyczące np. wysokości wsparcia.

⇒ W wyniku prac w tym etapie, nastąpiło przeformułowanie dwóch celów, przyporządkowanie przedsięwzięć oraz rodzaju interwencji, doprecyzowanie grup docelowych; zmiany w pierwotnej strukturze celów podyktowane były koniecznością wyboru priorytetów z szerszego zakresu tematycznego pojawiającego się w trakcie konsultacji z mieszkańcami,

⇒ Nastąpiło ograniczenie liczby przedsięwzięć.

Etap zatwierdzenia LSR.

W tym etapie zasadniczym punktem poprzedzającym zatwierdzenie projektu LSR, były konsultacje online z mieszkańcami, które odbyły się w dniu 22 maja 2023 r. Wzięło w nich udział 10 osób, przedstawicieli reprezentujących różne grupy interesariuszy: 3 osoby z sektora publicznego, 5 - z sektora społecznego (w tym 1 KGW i 1 NGO) i 2 osoby – z sektora gospodarczego. Zapoznano uczestników z projektem LSR przygotowanym w postaci prezentacji multimedialnej. Uczestnicy aktywnie uczestniczyli w prezentacji. W dyskusji podkreślono, że przedstawiony projekt strategii ma charakter kompaktowy, co pozwoli objąć spójnie różne sfery życia mieszkańców i ich istotne potrzeby. Zwrócono też uwagę na to, by strategia była w przyszłości dość „elastyczna", aby w trakcie realizacji można było na bieżąco reagować na pojawiające się problemy lub nowe potrzeby. Zaznaczono też rolę oddolności tworzenia LSR i angażowania się organizacji w jej realizację, co wpłynie na rozwój obszaru.

⇒ W wyniku konsultacji nie zaproponowano zasadniczych zmian koniecznych do uwzględnienia w strategii, jedynie poproszono o doprecyzowanie nowych rodzajów konkursów, co wprowadzono w rozdz. VII LSR.

Wszystkie działania i projekty realizowane będą zgodnie z zasadami horyzontalnymi określonymi w art.9 rozporządzenia 2021/1060, w tym będą zgodne z zasadą równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej; Konwencją o Prawach Osób Niepełnosprawnych oraz z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Zatwierdzenie Strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność dla LGD Morawskie Wrota na lata 2023-2027, miało miejsce w dniu 17 czerwca 2024 r. na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia.

Rysunek 1 Praca nad LSR

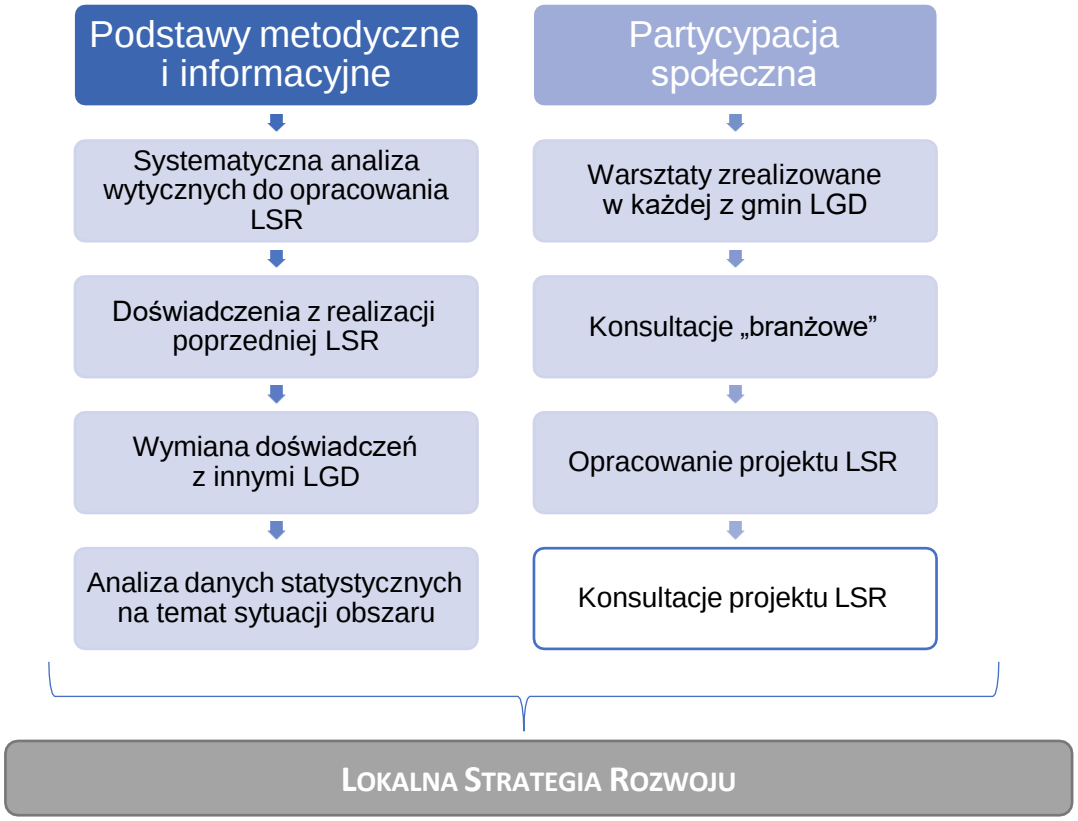

źródło: opracowanie własne

Metody angażowania społeczności lokalnej na etapie wdrażania strategii

Zaplanowano szereg działań, które powinny podtrzymywać aktywność beneficjentów i mieszkańców. Zostały one szczegółowo opisane w załączonym do wniosku Planie komunikacji.

Pierwszą grupę działań stanowią projekty, które LGD Morawskie Wrota planuje wdrożyć w celu dostarczenia mieszkańcom i potencjalnym beneficjentom konkretnej wiedzy:

1. projekty poszerzające wiedzę młodych mieszkańców w zakresie szans rozwoju dostępnych na obszarze LGD – pokazywanie sukcesów biznesowych i innych sukcesów mieszkańców LGD,
2. tworzenie – przy wykorzystaniu zróżnicowanych narzędzi – bazy wiedzy o działalności lokalnych organizacji, liderach lokalnych, inicjatywach społecznych,

W trakcie wdrażania Strategii przywiązuje się dużą wagę do aktywizacji mieszkańców poprzez następujące działania:

I grupę stanowią działania o charakterze informacyjnym (strona www, social media, współpraca z Radio 90 FM, informacje w lokalnej prasie) np.:

- dostarczanie wiedzy o działalności LGD mieszkańcom obszaru, w tym szkolenia, doradztwo, kampanie promocyjne, informacje przekazywane na różnych spotkaniach i warsztatach,
- informacja o wydarzeniach i różnych akcjach związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym,

II grupę stanowią działania animacyjne np.:

- wspieranie podmiotów lokalnych w profesjonalnym przygotowywaniu projektów społecznych, w szczególności w ramach LSR wraz ze szkoleniami i warsztatami, w tym wyjazdowymi;

- promowanie liderów lokalnych działających w sferze społecznej, poprzez stworzenie bazy lokalnych liderów i kampanię promocyjną (www, social media, Radio);
- wzmacnianie współpracy organizacji pozarządowych, instytucji lokalnych, środowisk lokalnych poprzez stacjonarne spotkania połączone z wymianą doświadczeń,
- narzędzia wspierające udział mieszkańców w lokalnych procesach decyzyjnych (na poziomie LGD i na poziomie gmin) – ankiety, sondaże, szybkie konsultacje,
- udostępnienie Bazy Pomysłów - platformy, w której będzie można zgłaszać nowe pomysły, projekty lub uwagi do realizacji LSR, co pozwoli wprowadzanie (po szczegółowym rozeznaniu zagadnień) zmian do strategii lub do kryteriów wyboru,

Następnym istotnym z punktu widzenia realizacji LSR działaniem służącym bieżącemu podnoszeniu zaangażowania mieszkańców będzie:

Monitorowanie i ocena realizacji strategii

Do monitoringu i ewaluacji zostaną wykorzystane dane uzyskane od beneficjentów, mieszkańców i innych podmiotów w formie ankiet, sond, wywiadów, rozmów i spotkań. Ważnym elementem będą coroczne warsztaty sprawozdawcze (refleksyjne). Wyniki będą udostępniane do wglądu na stronie internetowej LGD; w sytuacji pojawienia się problemów, zostaną podjęte działania naprawcze, mogące prowadzić do zmian i aktualizacji strategii. Zakłada się szeroki udział społeczności lokalnej w przeprowadzonej ewaluacji LSR Mid-term oraz Ex-post. Szczegółowy opis w rozdziale X.

Analiza potrzeb i potencjału LGD Morawskie Wrota zrealizowana została w oparciu o opisane narzędzia konsultacyjne i partycypacyjne oraz przy wykorzystaniu danych ilościowych, głównie ze statystyki publicznej. W analizie uwzględniono wszystkie kluczowe wymiary lokalnego rozwoju.

OBSZAR SPOŁECZNY

Sytuacja demograficzna

Liczba ludności obszaru LGD Morawskie Wrota w 2021 wyniosła 66 226 osób (66 364 w 2020). Do roku 2019 liczba ludności sukcesywnie wzrastała, od 2020 przyjmuje zdecydowanie tendencję malejącą. W 2020 (w stosunku do roku 2019) populacja LGD skurczyła się o ponad 1000 osób (1,6%), natomiast w 2021 spadła o prawie 140 osób (0,2%). Dla porównania populacja zarówno kraju jak i województwa w analizowanym okresie również spadła odpowiednio o 1,2% i 3,1%. Można więc wnioskować, że zmiany w zakresie depopulacji jakie zachodzące w obszarze LGD są intensywniejsze niż w kraju, ale słabsze niż w regionie.

Odsetek kobiet wśród populacji wynosił w 2021 roku 51% co będzie się wiązało z uwzględnieniem kwestii równouprawnienia we wszystkich realizowanych projektach.

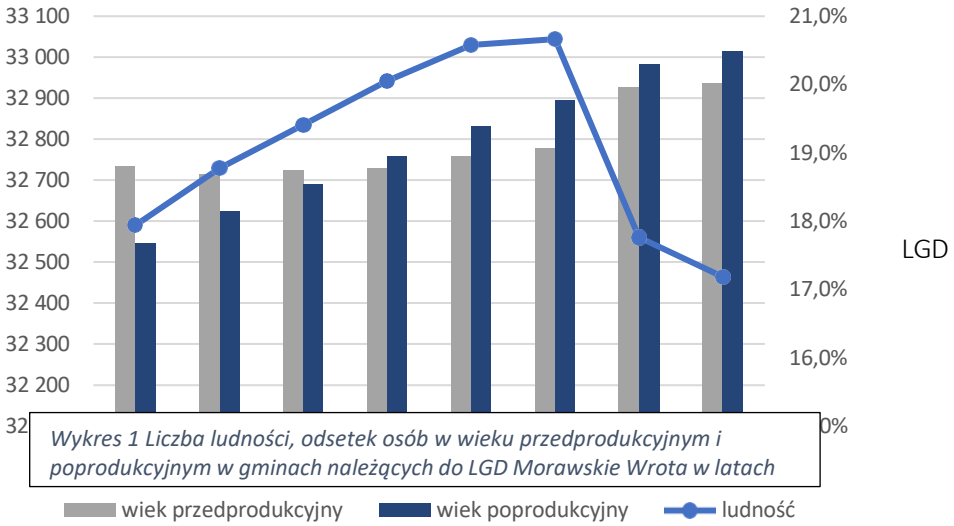

Wykres 1 Liczba ludności, odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w gminach należących do LGD Morawskie Wrota w latach

LGD

Tabela 4 Odsetek osób 0-25 lat i 60+ w obszarze LGD Morawskie Wrota, województwie śląskim i Polsce w latach 2014, 2020-2021.

	Odsetek osób w wieku 0-25 lat (%)			Odsetek osób 60+ (%)		
	2014	2020	2021	2014	2020	2021
Polska	28,3	26,5	26,3	22,2	25,5	25,7
Woj. Śląskie	26,4	24,7	24,7	23,4	27,1	27,3
LGD Morawskie Wrota	29,0	28,0	27,9	20,7	23,5	23,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL, GUS

Populację gmin należących do LGD można określić jako relatywnie „młodą" tj. charakteryzuje się stosunkowo wysokim odsetkiem dzieci i młodzieży, natomiast niskim odsetkiem seniorów. W latach 2021 i 2020 odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym wyniósł 20%, a osób w wieku poprodukcyjnym 20,5% (20,3% w 2020), czyli wartości odpowiednio znacznie wyższe i niższe od tych prezentowanych dla jednostek wyższego rzędu. Znacząco nie odbiegają natomiast od średnich statystyki dla osób w wieku produkcyjnym, chociaż nadal kształtują się lekko powyżej ich wartości – odsetek osób w wieku produkcyjnym w obszarze LGD w 2021 wyniósł 59,5% (59,7% w 2020), w przypadku Polski wskaźnik ten wyniósł 59,1% (59,4% w 2020), natomiast województwa śląskiego 58,6% (59% w 2020). Udział ludności w wieku nieprodukcyjnym do populacji ogółem gmin LGD wyniósł w 2020 roku 0,40 (ludność w wieku

nieprodukcyjnym 26 721, ludność ogółem 66 364). Odsetek osób młodych w wieku 0-25 lat w obszarze LGD wyniósł prawie 28% tj. 18,5 tys. osób, natomiast seniorów 60+ prawie 24% tj. 15,8 tys. osób. Były to znowu wartości zdecydowanie korzystniejsze od tych prezentowanych dla kraju i województwa. Należy jednak też zwrócić uwagę na zmiany w czasie tych wskaźników. Wskaźnik dot. osób młodych na przestrzeni lat przyjmuje generalnie tendencję malejącą, natomiast dot. seniorów wrasta, co przy utrzymaniu trendów przyczyni się do starzenia się populacji gmin LGD.

Zmiany w liczbie ludności są efektem kształtowania się przyrostu naturalnego i migracji. W przypadku gmin należących do LGD Morawskie Wrota główną determinantą spadku liczby ludności są zmiany w ruchu naturalnym. W stosunku do roku 2019 liczba urodzeń spadła o 22%, natomiast liczba zgonów wzrosła o 31%. Taki stan rzeczy spowodował, że w 2021 roku w wyniku zmian naturalnych liczba ludności gmin należących do LGD spadła o 433 osoby (o 269 w 2020). Ujemne saldo przyrostu naturalnego miało miejsce jeszcze w latach 2018-2019, w latach wcześniejszych odznaczało się znakiem dodatnim. W przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik przyrostu naturalnego w 2021 roku wyniósł -6,5 (-4,1 w 2020). Była to znowu wartość kształtująca się pomiędzy średnią dla kraju (-5 i -3,2), a województwa (-7,2 i -5). Z drugiej strony pozytywnie na liczbę ludności wpływa ruch migracyjny. W 2021 roku saldo migracji tj. zameldowania-wymeldowania ogółem dla gmin LGD wyniosło 247 (182 w 2020). Wartość w 2021 była najwyższą od wielu lat. W przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik migracji wyniósł 3,7 (2,7 w 2020) i był zdecydowanie wyższy od średnich dla jednostek wyższego rzędu (Polska ok. 0,1, województwo ok. -1). Saldo migracji w 2020 w przeliczeniu na liczbę mieszkańców wyniosło: 0,0027.

Sektor społeczny i społeczeństwo obywatelskie

W obszarze LGD Morawskie Wrota działa szereg organizacji pozarządowych, a ich obecnie jeszcze relatywnie niska liczba na przestrzeni lat wzrasta. W 2021 roku w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych na terenie gmin należących do LGD wyniosła 18 (17 w 2020), co było znacznie niższą wartością od średniej dla kraju 41 (40 w 2020) i województwa – 31 (30 w 2020). Analizując natomiast wskaźnik dla roku 2014, kiedy to dla LGD wyniósł 14, zauważa się wzrost.

Tabela 5 Wybrane wskaźniki aktywności społecznej w obszarze LGD Morawskie Wrota, województwie śląskim i Polsce w latach 2014, 2019-2021

	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności			*Frekwencja w wyborach (%)*	
	2014	2020	2021	Do Sejmu 2019	Prezydenckie (I tura) 2020
Polska	33	40	41	61,74	64,51
Woj. Śląskie	24	30	31	62,25	64,32
LGD Morawskie Wrota/Powiat[2]	14	17	18	60,66 50,02	63,39 54,86

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL, GUS

[2] W przypadku frekwencji w wyborach dane zostały podane dla powiatu wodzisławskiego i raciborskiego (pierwsza podana wartość dot. Powiatu wodzisławskiego, druga powiatu raciborskiego).

Do najczęściej występujących w ramach LGD organizacji należą: kluby sportowe, Ochotnicze Straże Pożarne, Koła Gospodyń Wiejskich, Związki Emerytów, Rencistów i Inwalidów, chóry, zrzeszenia hodowców gołębi i drobnego inwentarza, towarzystwa miłośników poszczególnych gmin. Ponadto funkcjonują koła łowieckie, wędkarskie, pszczelarskie, grupy śpiewacze, chóry, zespoły muzyczne i wiele innych specyficznych organizacji. Głównymi kierunkami działalności organizacji pozarządowych na terenie LGD Morawskie Wrota jest krzewienie kultury fizycznej i sportu, imprez sportowych i rekreacyjnych, prowadzenie programów profilaktyki uzależnień, prowadzenie działalności szkoleniowej, ochrona przeciwpożarowa oraz współdziałanie w tym zakresie z Ochotniczymi Strażami Pożarnymi, organami samorządowymi i innymi podmiotami. OSP biorą udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń. Innymi zadaniami są: organizowanie zawodów sportowych i imprez propagujących kulturę fizyczną, prowadzenie podstawowego szkolenia ratowniczego członków, wspomaganie rozwoju społeczności lokalnych na terenie. NGO w tym KGW uznają za ważne zadanie kultywowanie tradycji lokalnych, prowadzenie szkoleń w zakresie racjonalnego żywienia, zdrowej żywności, prowadzenia gospodarstwa domowego, ochrony roślin, organizację czasu wolnego dla swoich członków, kultywowanie regionalnych potraw, strojów, rękodzieła, pieśni, wspieranie zainteresowań hobbistycznych, organizację i udział w okolicznościowych imprezach, wyjazdach, spotkaniach, koncertach.

Zaangażowanie lokalnej społeczności w sprawy lokalne i ponadlokalne można także analizować przez pryzmat uczestnictwa i tym samym frekwencji wyborczej. W tym przypadku gminy należące do powiatu wodzisławskiego i raciborskiego charakteryzują się relatywnie niskimi wynikami (w stosunku do jednostek wyższego rzędu). Analizując jednak wyniki jednostkowe dla poszczególnych gmin można wskazać gminy, które charakteryzują się stosunkowo wysoką frekwencją przewyższającą średnie. Należą do nich Godów i Mszana. Stosunkowo wysokie wyniki charakteryzują też Marklowice.

W przeprowadzonym wśród liderów oraz dyrektorów placówek edukacyjnych obszaru LGD Morawskie Wrota badaniu ankietowym zdecydowana większość dostrzega możliwość współpracy z innymi organizacjami. Większość też posiada doświadczenie w realizacji grantów i innych projektów dofinansowanych z funduszy zewnętrznych. Ankietowani najchętniej podejmą współpracę z klubami sportowymi, KGW, Centrami Rozwoju Inicjatyw Społecznych czy OSP. W przypadku instytucji gminnych wymieniane były Urząd Gminy, instytucje kultury, biblioteki czy szkoły (w przypadku liderów). Współpraca ankietowanych nie zawęża się tylko do obszaru LGD – respondenci otwarci są również na współpracę z organizacjami i instytucjami spoza obszaru. Obszary wskazywane jako najbardziej wskazane do podjęcia współpracy to tradycja, kultura lokalna i budowanie tożsamości regionalnej, a także sport i rekreacja oraz zdrowy tryb życia. Liderzy wskazywali także na świadomość ekologiczną mieszkańców, ograniczenie wpływu na zmiany klimatu oraz działania na rzecz poprawy środowiska, a w dalszej kolejności także na szeroko rozumiane działania skierowane dla osób ze specjalnymi potrzebami. W przypadku placówek edukacyjnych wskazywano na wsparcie psychologiczne, obszar edukacji czy wsparcie indywidualnych zdolności i rozwój talentów. W związku z tymi działaniami grupami najbardziej predystynowanymi do wsparcia są wg respondentów: seniorzy, osoby młode, dzieci, niepełnosprawni wraz z opiekunami rodziny borykające się z trudnościami. Już obecnie ponad połowa liderów deklaruje współpracę z osobami młodymi, jednakże są to najczęściej dzieci w wieku szkolnym i młodsze. Młodzież kontynuuje naukę w otaczających miastach i wtedy aktywnie działają w szkole i nie ma ich w małych miejscowościach. Dużo placówek edukacyjnych współpracuje z seniorami (współpraca z Domami Seniora, udział w uroczystościach, programy artystyczne dzieci). Jako główne bariery realizacji działań wskazywano brak środków finansowych, a także w dalszej kolejności brak czasu, ludzi do pomocy i fachowego wsparcia. Liderzy wskazywali, że bardzo pomocne byłoby wsparcie w postaci pomocy merytorycznej przy pisaniu i rozliczaniu projektów. Ponadto cześć respondentów oczekuje na bieżące konsultacje czy szkolenia i warsztaty. Na pytanie w jaki sposób można aktywizować ludzi młodych respondenci wskazywali na zajęcia: rozwijające kreatywność, artystyczne, angażujące kluby sportowe, we współpracy z KGW i OSP, prospołeczne. Ponadto wskazywano na tworzenie miejsca spotkań dla młodzieży, organizację atrakcyjnych imprez, w tym angażowanie ludzi młodych w ich organizację, akcje charytatywne. Jako bardzo ważne

działania w obszarze edukacji wskazywano na konieczność organizacji wsparcia psychologicznego (szczególnie dla uczniów klas 6-8), a także rodziców.

Aby organizacje, liderzy i placówki mogły realizować swoje działania niezbędna jest nie tylko wiedza, umiejętności i wsparcie finansowe, ale także pomysł. W tym zakresie niezwykle istotne jest innowacyjne podejście do realizowanych projektów na poziomie lokalnym.

Pomoc społeczna

Ubóstwo to zjawisko społeczne polegające na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokajania potrzeb życiowych, a odpowiedzią na ten problem jest odpowiednie funkcjonowanie systemu opieki społecznej. Ubóstwo może też być jednym z powodów wykluczenia społecznego, podobnie jak bezrobocie, czy ograniczona dostępność do usług i infrastruktury publicznej. Stąd istotne jest zarówno dobre zdiagnozowanie problemu jak i zapewnienie równouprawnienia pod względem np. płci, niepełnosprawności czy statusu społecznego w planowanych projektach.

W 2021 roku ze świadczeń pomocy społecznej skorzystało w obszarze działania LGD 497 gospodarstw domowych i 1063 osób (odpowiednio 564 i 1259 w 2020). Na przestrzeni ostatnich lat zauważa się tendencję malejącą liczby beneficjentów pomocy. W stosunku do roku 2014 liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy spadła o 40%, a osób o 53%, co właściwie powielało statystyki dla jednostek wyższego rzędu. W przeliczeniu na 10000 ludności liczba beneficjentów pomocy społecznej w 2021 wyniosła 161 (190 w 2020), co było bardzo niskim poziomem, chociażby z uwagi na średnie dla kraju i województwa, które kształtowały się zdecydowanie na wyższym poziomie. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności w 2020 roku wyniósł w obszarze LGD 0,0190 (1259 osób, 66 364 mieszkańców).

Analizując statystyki dla powiatów raciborskiego i wodzisławskiego należy wskazać, że najczęstszymi przyczynami korzystania z pomocy są: długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie, niepełnosprawność i/lub ubóstwo. W dalszej kolejności są to bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, bezdomność, alkoholizm i potrzeba ochrony macierzyństwa.

Należy podkreślić, że średnie wynagrodzenie brutto w powiecie wodzisławskim jest niższe od średniej dla kraju i województwa. W 2021 roku jego wysokość dla powiatu została oszacowana na poziomie 4 708,55 zł (4 323,10 w 2020). Tymczasem średnie dla kraju i regionu oscylują wokół 6 tys. (ok. 5,5 tys. w 2020). W przypadku powiatu raciborskiego wartości te są nieco wyższe i wynoszą: 5 907,56 (2021) i 5 199,24 (2020). W tym przypadku są niższe od średniej krajowej, ale w 2021 roku prawie pokrywają się z wartością dla średniej regionalnej.

Średnia arytmetyczna wskaźnika G gmin objętych obszarem LSR według stanu na koniec 2020 r. dla obszaru LGD Morawskie Wrota wyniosła 1776,05 zł.[3]

[3] Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, tzw. wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (m.in. z tytułu podatków – od nieruchomości, rolnego, leśnego, od środków transportowych, od czynności cywilnoprawnych, a także wpływy z CIT i PIT) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Wskaźnik wyraża potencjał fiskalny gminy, a w sposób pośredni poziom zamożności mieszkańców. Wskaźnik G dla gmin obszaru LGD był niższy od przeciętnego wskaźnika dla całego kraju (według Ministerstwa Finansów było to 1956,15 zł); w stosunku do miast powiatowych: był niższy niż w Raciborzu (1844,39) oraz wyższy niż w Wodzisławiu Śląskim (1625,79).

Tabela 6 Wybrane wskaźniki polityki społecznej w obszarze LGD Morawskie Wrota, województwie śląskim i Polsce w latach 2014, 2020-2021

	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności			*Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku*		
	2014	2020	2021	2014	2020	2021
Polska	768	416	373	28,3	22,6	19,4
Woj. Śląskie	526	281	256	19,9	17,2	14,6
LGD Morawskie Wrota	343	190	161	13,6	12,0	9,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL, GUS.

Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci w 2021 roku w obszarze LGD wyniosła 598 (743 w 2020), z kolei liczba dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny wyniosła 1303 (1584 w 2020). Badając odsetek dzieci, na które otrzymano zasiłek w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku należy stwierdzić, że w gminach LGD kształtuje się on na stosunkowo niskim poziomie. W 2021 roku wyniósł 9,8% i był niższy o prawie 5 pp. od średniej regionalnej oraz o prawie 10 pp. od średniej krajowej. Za pozytywne można uznać, że z roku na rok liczba beneficjentów tej pomocy spada, aczkolwiek tempo spadku jest nieco słabsze niż w kraju czy regionie. W stosunku do roku 2014 liczba rodzin otrzymujących pomoc spadła o 35%, natomiast liczba dzieci o 24%, dla kraju i województwa wartości te wyniosły odpowiednio: 39% i 31% (Polska) oraz 38% i 27% (województwo śląskie).

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE, POTENCJAŁ TURYSTYCZNY I KULTUROWY

Przyroda i zagospodarowanie przestrzeni

Obszar LGD leży w południowo-zachodniej części województwa śląskiego w obrębie Kotliny Raciborsko-Oświęcimskiej na Płaskowyżu Rybnickim na wysokości 210-290 m n.p.m. Położony jest w widłach dwóch rzek – Odry i Olzy, w związku z tym część obszaru to tereny zalewowe. Ponadto znaczna część obszaru LGD znajduje się pod wpływami szkód górniczych, co negatywnie wpływa na krajobraz i możliwość zabudowy, ale z drugiej strony daje możliwości wykorzystania w przyszłości np. pod tereny rekreacyjne. Oprócz wskazanych minusów, należy podkreślić, że jest to teren atrakcyjny przyrodniczo i kulturowo. W dwóch gminach należących do LGD występują obszary chronione[4] o łącznej powierzchni prawie 800 ha. W Krzyżanowicach występuje obszar chronionego krajobrazu „Meandry rzeki Odry", natomiast w Lubomi zespół przyrodniczo-krajobrazowy: „Wielikąt". Ponadto w tych samych gminach część obszaru została objęta ochroną Natura 2000. Należą do nich: Graniczne Meandry Odry (Krzyżanowice), Las obok Tworkowa (Krzyżanowice) oraz Stawy Wielikąt i Las Tworkowski (Krzyżanowice i Lubomia). We wszystkich gminach występują pomniki przyrody. Obejmują ochronę pojedynczych drzew i ich grup (dąb szypułkowy, buk pospolity, klon pospolity, lipa drobnolistna) oraz przyrodę nieożywioną (głazy narzutowe).

Na uwagę zasługują w szczególności „Graniczne Meandry Odry". Jest to obszar o wysokiej wartości przyrodniczej i krajobrazowej, obejmujący odcinek rzeki Odry z licznymi zakrętami między mostem Bohumin-Chałupki a ujściem Olzy oraz przylegające do rzeki grunty nadrzeczne, w tym łąki i fragmenty lasów zalewowych. Obok głównego koryta z zakolami znajdują się tutaj stare odnogi rzeki na różnym etapie wypłycania. Mozaikę siedlisk tworzą wyspy oraz ławice żwiru, piasku i mułu w strefie przybrzeżnej, a także strome, niemal pionowe brzegi i wyrwy brzegowe. W cieku przeplatają się odcinki wody bystrej i wolno płynącej. W okolicach meandrów potwierdzono występowanie ponad 126 gatunków roślin[5].

[4] https://crfop.gdos.gov.pl/ 21.02.2023
[5] https://www.slaskie.travel/

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Wielikąt" to kompleks stawów hodowlanych Gospodarstwa Rybackiego „Wielikąt" wraz z otaczającymi polami i łąkami. Występują tutaj liczne unikatowe rośliny, ponadto stworzone są warunki dla bytowania i rozrodu ptactwa wodnego. Jest on ważnym elementem korytarza ekologicznego. Został zaliczony do najcenniejszych akwenów województwa śląskiego.

Obszar Morawskich Wrót ma również walory krajobrazowe, prezentując tradycyjne, rolnicze wykorzystanie Płaskowyżu Rybnickiego.

Teren LGD Morawskie Wrota jest zalesiony w 8,5% (dla porównania lesistość dla Polski wynosi 30%, a dla regionu 32%). Największe obszary leśne występują w gminach Gorzyce i Lubomia (13% powierzchni). Wśród lasów dominuje własność publiczna (69%).

Przestrzennie teren gmin należących do LGD Morawskie Wrota charakteryzuje się wysoką dostępnością transportową. Jest to teren przygraniczny, który posiada dogodne połączenia drogowe i kolejowe z południową i zachodnią Europą. Przez obszar przebiega autostrada A1 łącząca teren LGD m.in. z miastami Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, czy po stronie czeskiej z Ostrawą. Ponadto DK45 i DK78 ułatwiają komunikację z głównymi miastami regionu jak: Wodzisław Śląski, Racibórz, Rybnik oraz Jastrzębie Zdrój.

Na obszarze gmin należących do LGD w 2021 roku zlokalizowanych było 18,7 tys. mieszkań (18,5 tys. w 2020) o łącznej powierzchni 2 231 tys. m^2 (2 201 tys. m^2 w 2020). Obszar gmin charakteryzuje się niższą dostępnością mieszkań, ale z drugiej strony relatywnie większą ich średnia powierzchnią, co jest typowe dla obszarów wiejskich gdzie zdecydowanie dominuje budownictwo jednorodzinne. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba mieszkań wyniosła 282,8 (279,4 w 2020), co było wartością niższą niż dla Polski (ok. 400) czy województwa (411-417). Przeciętna powierzchnia mieszkań natomiast w gminach należących do LGD wyniosła 119,1 m^2 (118,7 w 2020), w jednostkach wyższego rzędu zaś sięgała maksymalnie do ok. 75 m^2. W porównaniu do jednostek wyższego rzędu mniej jest na terenie LGD pustostanów, co nie znaczy, że ich odsetek jest niski. Według danych Narodowego Spisu Powszechnego 2021 odsetek mieszkań niezamieszkanych wyniósł w gminach 8%, co było wartością niższą od średniej dla województwa śląskiego i Polski (odpowiednio 10% i 12%). Można określić, że obszar ten staje się coraz bardziej atrakcyjny pod względem warunków zamieszkania. Wprawdzie wskaźnik względny liczby nowych mieszkań na 1000 mieszkańców wyniósł 3,7 (3,3 w 2020), i był niższy od wartości dla jednostek wyższego rzędu (Polska 6,2 w 2021 i 5,8 w 2020, województwo 3,9 w 2021 i 4,1 w 2020) mieszkań na 1000 ludności w województwie, jednakże obserwowany jest równocześnie duży wzrost liczby nowych mieszkań obserwuje się od roku 2018. W 2021 oddano do użytkowania 248 mieszkań, w 2018 – 180 (wzrost o 38%). W tym samym okresie w Polsce liczba oddanych do użytkowania mieszkań wzrosła o 27%, a w województwie o 36%.

Potencjał turystyczny i rekreacyjny

Obszar LGD Morawskie Wrota leży w Krainie Górnej Odry, która jest promowana jako jedna z głównych atrakcji turystycznych województwa śląskiego obok Beskidów i Śląska Cieszyńskiego, Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii i Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Jest to teren szczególnie polecany dla miłośników rowerów – przygotowano tutaj ponad 800 km tras. Atrakcyjne również są trasy piesze w tym liczne ścieżki dydaktyczne. Obszar bogaty jest w akweny wodne stąd swoje pasje mogą realizować miłośnicy kajakarstwa, wędkarstwa czy pływania. Funkcjonujące stadniny proponują skorzystać z jeździectwa, można też podejrzeć hodowlę jelenia karpackiego. Udostępniane są także inne atrakcje jak np. muzeum kowalstwa (najstarsza w Polsce kuźnia), kilkutysięczna kolekcja starych maszyn i urządzeń rolniczych, Wioska indiańska, a także możliwość skorzystania z licznych warsztatów rękodzielniczych, meblarskich, czy rzeźbiarskich. Obszar jest atrakcyjny z punktu widzenia lokalnej społeczności. Na terenie LGD funkcjonują korty tenisowe, kompleksy sportowo-rekreacyjne czy kryte pływalnie.

Warto także spróbować produktów lokalnych do których należą kołocz oraz typowe śląskie danie tj. rolada, kluski i modro kapusta oraz okrągłe kołoczki z posypką. Gmina Lubomia słynie z wyrobów wędliniarskich. Ponadto do lokalnej

tradycji należy połomski święcelnik, czyli ciasto drożdżowe z szynką, wypiekane w Wielki Piątek. Produkty lokalne to także rękodzieło rodzimych artystów, a także rozwijający się w ostatnim czasie wyrób win i nalewek.

Według danych GUS w 2021 roku na terenie LGD Morawskie Wrota funkcjonowały 2 całoroczne obiekty zbiorowego zakwaterowania w Krzyżanowicach (hotel 2*) i Gorzycach, które oferowały prawie 60 miejsc noclegowych. Z oferowanej infrastruktury noclegowej w 2021 roku skorzystało 184 turystów zagranicznych, którzy wykupili 227 noclegów.

Wskaźnik Schneidera dla powiatu raciborskiego w 2021 roku wyniósł 22% (19% w 2020), dla powiatu wodzisławskiego natomiast w obu latach 10%. Dla porównania dla Polski wskaźnik ten kształtował się na poziomie 59% (47% w 2020), a dla województwa 39% (31% w 2020). Gdyby połączyć teren obu powiatów w jeden obszar to wskaźnik w analizowanych latach wyniósłby odpowiednio 15% i 14%.

Ponad wskazane wyżej statystyki należy zwrócić uwagę, że na terenie LGD funkcjonują także inne obiekty noclegowe, które nie są ujęte w publicznej statystyce, często połączone też z innymi atrakcjami np. agroturystyki, czy camping.

Dziedzictwo kulturowe

Obszar LGD może poszczycić się wspaniałymi zabytkami kultury i architektury, które mimo troski mieszkańców wymagają szczególnej ochrony, ponieważ są dowodem bogatej przeszłości historycznej i kulturowej. Na uwagę zasługują pałace np. w Krzyżanowicach, czy Chałupkach, a także obiekty sakralne w tym Sanktuarium Matki Boskiej Fatimskiej w Turzy Śląskiej czy kościoły i kaplice drewniane włączone w Szlak Architektury Drewnianej Województwa Śląskiego. W rejestrze zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa[6] na dzień 31 grudnia 2022 roku znajdowały się następujące zabytki nieruchome:

Gmina Krzyżanowice:

- kościół pw. Wszystkich Świętych (XVIII wiek), plebania, dawny budynek klasztorny i spichrz drewniany (XIX wiek) - Bieńkowice,
- spichlerz drewniany (XIX wiek) - Bolesław,
- zamek – Chałupki,
- kościół pw. Św. Anny (XVIII/XIX wiek), pałac (XVIII/XIX wiek), park (XIX wiek) i brama – Krzyżanowice,
- kościół pw. Św. Piotra i Pawła, kaplica pw. Św. Urbana i ruiny zamku (XVI i XIX wiek) – Tworków;

Gmina Godów

- kościół drewniany pw. Św. Anny (XIX wiek), kościół ewangelicki (XX wiek)– Gołkowice,
- kościół drewniany pw. Wszystkich Świętych (XVI wiek) – Łaziska,
- kaplica przydrożna (XIX wiek) – Skrzyszów;

Gmina Gorzyce

- kaplica przydrożna Machników (XIX wiek) – Bluszczów;
- zespół pałacowy (pałac Larischów XVIII wiek, pałacyk myśliwski XIX wiek, park) – Gorzyce,
- zespół zabudowy osiedla patronackiego „Fryderyk” (XX wiek) - Gorzyczki,
- kaplica pw. Świętej Rodziny (XIX wiek) – Olza;

[6] nid.pl

– Figura Św. Jana Nepomucena w Bluszczowie.

Gmina Lubomia

– kaplica drewniana różańcowa pw. MB Bolesnej (XVIII wiek) – Buków;

– spichlerz dworski (XVIII/XIX wiek) – Grabówka,

– kaplica drewniana pw. Św. Jana Nepomucena (XVIII wiek) – Lubomia;

Gmina Mszana

– dawna plebania (XIX wiek) wraz z zespołem figuralnym – Połomia.

W gminach LGD Morawskie Wrota żywy jest silnie zakorzeniony dialekt śląski – „godka", z którym niejednokrotnie można zetknąć się na co dzień. Na uwagę zasługują także liczne atrakcje kulturalne i imprezy cykliczne.

OBSZAR GOSPODARCZY

Przedsiębiorczość i branże rozwojowe

Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON w 2021 roku na terenie LGD wyniosła 5 167 (4 923 w 2020), co w przeliczeniu na 10000 ludności wyniosło 780 podmiotów (742 podmiotów w 2020). Jest to wartość kształtująca się zdecydowanie poniżej wskaźników dla Polski i województwa śląskiego, które wynosiły odpowiednio w 2021 roku 1276 i 1 165 (w 2020 – 1 224 i 1 120). Za pozytywne można jednak uznać, że przedsiębiorczość się rozwija, o czym świadczy wzrost liczby przedsiębiorstw na przestrzeni ostatnich lat.

Tabela 7 Liczba podmiotów ogółem i nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w obszarze LGD Morawskie Wrota, województwie śląskim i Polsce w latach 2014, 2020-2021.

	Liczba podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. ludności			*Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. ludności*		
	2014	2020	2021	2014	2020	2021
Polska	1 071	1 224	1 276	93	86	97
Woj. Śląskie	1 007	1 120	1 165	80	70	80
LGD Morawskie Wrota	668	742	780	62	50	60

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL, GUS

Tempo wzrostu jest zbliżone do średniej dla kraju, ale zdecydowanie wyższe od średniej dla województwa. W stosunku do roku 2014 liczba podmiotów w obszarze LGD wzrosła o 16,5%, tymczasem w Polsce o 17%, a w województwie o 10%. Tempo wzrostu liczby firm zwiększa się szczególnie w ostatnich latach. W stosunku do roku 2017 liczba przedsiębiorstw wzrosła o 14,1%, tymczasem w kraju w tym okresie o 12,2%, a w województwie o 8,5%. Jest to zasługą rosnącego dodatniego salda pomiędzy liczbą firm nowo zarejestrowanych, a wyrejestrowanych. W 2017 roku bilans ten wyniósł 0 tj. liczba firm nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych była sobie równa. Począwszy jednak od roku 2018 stale saldo to się zwiększa. W 2018 wartość ta wyniosła 105, a w 2021 już 240 (powstało w tym roku 400 nowych firm, a 160 zostało wyrejestrowanych). Mimo pozytywnych tendencji wskaźniki dla nowo zarejestrowanych podmiotów nadal odstają od średnich. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba nowych firm w 2021 wyniosła 60 (50 w 2020), co było wartościami znacznie poniżej średnich dla jednostek wyższego rzędu.

Podmioty zarejestrowane na terenie LGD Morawskie Wrota funkcjonują głównie w 3 sekcjach PKD:

- Sekcja G Handel hurtowy i detaliczny; naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle - 24,8% ogółu podmiotów w 2021 roku 25,5% w 2020),
- Sekcja F Budownictwo – 17,1% ogółu podmiotów w 2021 roku (16,4% w 2020),
- Sekcja C Przetwórstwo przemysłowe – 11,2% ogółu podmiotów w 2021 roku (11,2% w 2020).

Relatywnie duży odsetek podmiotów zarejestrowanych jest również w ramach sekcji H (Transport i gospodarka magazynowa) – ok. 6%, oraz w ramach sekcji S i T (Pozostała działalność usługowa i Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby) – ok 8,5%. Na przestrzeni lat udział firm zarejestrowanych w ramach sekcji G spada, natomiast od kilku lat znacznie wzrasta odsetek firm działających na rynku budownictwa.

Niewielki odsetek stanowią natomiast podmioty zarejestrowane w sekcji A związanej z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem. W 2021 roku było ich 110 (105 w 2020) co stanowiło zaledwie 2,1% ogółu podmiotów. Od 2019 roku liczba podmiotów ulega lekkiej tendencji wzrostowej, jednakże znaczenie tej branży jest bardzo małe. Wśród podmiotów zarejestrowanych w ramach sekcji A dominują te związane z uprawami rolnymi, chowem i hodowlą zwierząt oraz łowiectwem. Przedsiębiorstw działających w obszarze leśnictwa i pozyskiwania drewna funkcjonowało 6, natomiast w ramach rybactwa - 1.

Firmy turystyczne tj. związane z zakwaterowaniem lub usługami gastronomicznymi stanowiły w 2021 roku 3,3% ogółu podmiotów. Wśród zarejestrowanych działalności przeważały te związane z wyżywieniem (93% tych podmiotów w 2021). Liczba podmiotów od 2017 systematycznie wzrasta, jednakże tempo wzrostu jest poniżej średniej dla kraju (Polska 18,7%, województwo 10,3%, LGD 11,9%).
Zdecydowana większość to podmioty prywatne – w 2021 roku zaledwie 2,1% firm działało w sektorze publicznym. Wśród pomiotów prywatnych największy odsetek, bo aż 85% stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W 2021 roku w rejestrze widniało 4 264 takich podmiotów (4 061 w 2020) i liczba ta systematycznie wzrasta na przestrzeni lat. Stosunkowo dużo podmiotów działa także jako spółki handlowe (ponad 5% ogółu wszystkich podmiotów prywatnych). Ponadto w 2021 roku w obszarze LGD działało: 27 spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego, 16 spółdzielni, 2 fundacje i 118 stowarzyszeń i organizacji społecznych.
Wśród podmiotów dominują mikroprzedsiębiorstwa – w 2021 roku stanowiły one prawie 96,3% (96,2% w 2020) ogółu przedsiębiorstw. Firmy małe tj. zatrudniające 10-49 pracowników stanowiły 3,3% ogółu podmiotów (3,4% w 2020). Ponadto w ostatnim analizowanym okresie funkcjonowały na terenie LGD 23 (21 w 2020) podmioty średnie (tj. zatrudniające 50-249 pracowników) oraz 1 duże (zatrudniających powyżej 250 pracowników). Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników w liczbie ogólnej mieszkańców w 2020 wyniósł 0,0739 (4901 podmiotów, 66 364 mieszkańców).
Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego warto podkreślić, że do atutów obszaru zaliczyć można sprzyjającą politykę władz lokalnych oraz dobre wyposażenie w infrastrukturę techniczną

Obszary wiejskie i rolnictwo
Warunki przyrodniczo–środowiskowe obszaru LGD są korzystne dla rozwoju produkcji rolnej. Składają się na to warunki klimatyczne, dobre klasy bonitacyjne gleb i ich różnorodność. Stwarza to duże możliwości dywersyfikacji upraw. Wysoka kultura rolna, tradycje drobnej wytwórczości i przetwórstwa rolno–spożywczego, jak również zainteresowanie nowoczesnymi sposobami produkcji rolnej wpływają na wysoki poziom konkurencyjności lokalnych produktów rolnych oraz tworzą realne szanse na ich sprzedaż na szerszych rynkach zbytu. Niestety, mimo posiadania niewątpliwych atutów na obszarze LGD do tej pory nie ukształtowały się wyraźne specjalizacje w produkcji rolnej i przetwórstwie rolno–spożywczym.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2020 roku na terenie gmin należących do LGD Morawskie Wrota funkcjonowały 1 042 gospodarstwa rolne[7]. Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w powiecie wodzisławskim była relatywnie niższa od średniej dla Polski czy województwa i wynosiła 7,61 ha dla gruntów ogółem i 6,89 ha dla użytków rolnych (dla województwa wartości te wynosiły odpowiednio 8,97 ha i 8,06 ha, a dla Polski 12,65 ha i 11,35 ha). Tymczasem w powiecie raciborskim wartości te kształtowały się zdecydowanie powyżej przeciętnych dla jednostek wyższego rzędu. Odpowiednio wynosiły 19,85 ha i 19 ha. Najwięcej gospodarstw rolnych, bo aż 63% było wielkości 1-5 ha (dla porównania w kraju i w województwie odsetek ten też był najwyższy wśród wszystkich grup i wynosił odpowiednio 50% i 64%). Relatywnie dużo gospodarstw odznaczało się wielkością 5-10 ha – 11% oraz powyżej 15 ha – 15%. Najmniejszy odsetek to gospodarstwa 10-15 ha (5%).

Tabela 8 Liczba i odsetek gospodarstw rolnych w obszarze LGD Morawskie Wrota, województwie śląskim i Polsce w 2020.

	Polska	*Woj. Śląskie*	*LGD Morawskie Wrota*	
	(%) gospodarstw	(%) gospodarstw	Liczba gospodarstw	(%) gospodarstw
Do 1 ha	2	3	60	6
1-5 ha	50	64	660	63
5-10 ha	22	17	112	11
10-15 ha	10	6	56	5
Powyżej 15 ha	16	10	154	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie Powszechny Spis Rolny, GUS.

Gospodarstwa rolne w 93,9% użytkują grunty na cele rolne (10 794 ha), pozostała powierzchnia gospodarstw to lasy i grunty leśne (2,3%) i pozostałe (3,8%). Wśród użytków rolnych dominują zdecydowanie grunty pod zasiewami (89,9% wszystkich użytków rolnych) oraz łąki trwałe (7,3% użytków rolnych). Najwięcej gospodarstw specjalizuje się w uprawach polowych (65% w powiecie raciborskim i 56% w powiecie wodzisławskim). Stosunkowo duży odsetek gospodarstw charakteryzuje się mieszaną działalnością (różne uprawy i zwierzęta) – 15% w powicie raciborskim i 22% w powiecie wodzisławskim. Wśród upraw dominują zboża, w szczególności zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi i pszenica ozima, a w dalszej kolejności kukurydza oraz uprawy przemysłowe.

W 2020 roku liczba pracujących w gospodarstwach rolnych (w tym członków rodzin i pracowników najemnych stałych) wyniosła 2379, z czego ponad 59% stanowili mężczyźni. Osoby zaangażowane w rolnictwo w obszarze LGD stanowiły 3,6% ogólnej liczby mieszkańców - był to poziom niższy od średniej dla kraju, ale wyższy od średniej dla województwa (kraj – 7,2%, województwo – 2,2%).

Odsetek gospodarstw indywidualnych, które prowadzą sprzedaż swoich produktów wynosił 67% (693 gospodarstwa). Była to to znowu wartość plasująca obszar LGD pomiędzy wskaźnikiem dla kraju (71%), a wskaźnikiem dla regionu (58%).

Rynek pracy

Liczba pracujących na terenie gmin należących do LGD Morawskie Wrota w 2021 roku wyniosła 7803 (7761 w 2020), z czego 57% stanowiły kobiety. W stosunku do roku 2014 liczba ta wzrosła o 13,5%, co plasuje obszar powyżej średnich dla jednostek wyższego rzędu (w kraju w analogicznym okresie liczba pracujących wzrosła o 11%, natomiast w województwie o zaledwie 4%). Nadal jednak wartość wskaźnika przeliczającego liczbę pracujących na 1000

[7] Statystyka wg siedziby gospodarstwa

ludności kształtuje się bardzo nisko. W 2021 roku wyniósł on dla gmin LGD 118 (117 w 2020), natomiast te same mierniki dla kraju i województwa wynoszą ponad 250 pracujących na 1000 ludności.

W 2021 liczba zarejestrowanych bezrobotnych wyniosła 773 (990 w 2020). Duży wzrost liczby bezrobotnych zanotowano w 2020, jednakże już w 2021 zauważa się powrót do tendencji spadkowej obserwowanej na przestrzeni lat wcześniejszych. W stosunku do roku 2014 liczba osób poza rynkiem pracy spadła o 50% (dla porównania w Polsce o 51%, natomiast w województwie o 57%). Odsetek kobiet wśród bezrobotnych wyniósł w 2021 roku 64% (59% w 2020). Wskaźnik udziału osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł w 2021 roku 2% (2,5% w 2020[8]) i był niższy od statystyk dla jednostek wyższego rzędu.

Głównymi kierunkami rozwoju rynku pracy powinno więc być zwiększenie tempa przyrostu liczby nowych miejsc pracy na terenie gmin oraz utrzymanie tendencji w zakresie liczby bezrobotnych. Konieczne jest także zwrócenie uwagi na osoby, które szczególnie dotyka problem bezrobocia.

	Liczba pracujących na 1000 ludności			*Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)*		
	2014	2020	2021	2014	2020	2021
Polska	230	254	259	7,5	4,6	4,0
Woj. Śląskie	259	280	282	6,1	3,5	3,0
LGD Morawskie Wrota	104	117	118	3,7	2,5	2,0

Tabela 9 Wybrane wskaźniki rynku pracy w obszarze LGD Morawskie Wrota, województwie śląskim i Polsce w latach 2014, 2020-2021. Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL, GUS.

Na szczególną uwagę zasługują osoby:

- długotrwale bezrobotne tj. pozostające bez pracy dłużej niż rok – blisko połowa bezrobotnych boryka się z problemem braku pracy w dłuższej perspektywie czasu. W 2021 roku w powiecie wodzisławskim ich odsetek wśród osób bezrobotnych wyniósł 45%, w 2020 35%, w powiecie raciborskim 50%, 42% w 2020 - od 2019 roku udział ten wzrasta (dla porównania w Polsce 48%, a w województwie 44%).
- z niskim wykształceniem – blisko 60% populacji bezrobotnych charakteryzuje się niskim wykształceniem. W 2021 28% bezrobotnych w powiecie raciborskim i 29% w powiecie wodzisławskim (27% w 2020 w obu powiatach) odznaczało się wykształceniem zawodowym lub branżowym, natomiast 30% w powiecie raciborskim i 27% w powiecie wodzisławskim (odpowiednio 29% i 28% w 2020) posiadało wykształcenie gimnazjalne, podstawowe lub niepełne podstawowe. W obu przypadkach statystyki dla wskazanych powiatów kształtowały się powyżej wskaźników dla jednostek wyższego rzędu.
- młode w wieku 24 lata i mniej – w 2021 roku w powiecie raciborskim ich odsetek wśród bezrobotnych wynosił 11% (12% w 2020), natomiast w powiecie wodzisławskim 15% (17% w 2020).
- starsze w wieku 55+ - ich odsetek wśród bezrobotnych w powiecie raciborskim wyniósł w ostatnich dwóch latach 19%, w powiecie wodzisławskim w 2021 15% (14% w 2020). W przypadku powiatu raciborskiego były to wartości powyżej wskaźników dla jednostek wyższego rzędu.

DOSTĘPNOŚĆ DO WYBRANYCH USŁUG PUBLICZNYCH I INFRASTRUKTURY

Edukacja i wychowanie

[8] 0,0250 (990 bezrobotnych, 39 643 osób w wieku produkcyjnym)

Na terenie gmin należących do LGD działały w 2021 roku 2 żłobki (w Marklowicach i Krzyżanowicach) i 2 kluby dziecięce (w Gorzycach), które oferowały łącznie 109 miejsc. Liczba miejsc w stosunku do roku wcześniejszego wzrosła o ponad połowę. Ponadto dzieci mogły korzystać z oferty 23 przedszkoli (publicznych prowadzonych przez samorząd gminny) oraz dwóch punktów przedszkolnych. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł w 2021 roku 83,4% (81,6% w 2020) i był o parę punktów procentowych niższy od wyników dla jednostek wyższego rzędu, dla których wskaźnik ten wyniósł ok. 90-92% (ok. 88-91% w 2020). Szkolnictwo podstawowe zabezpiecza 27[9] szkół rozmieszczonych w każdej gminie, do których uczęszcza co roku blisko 6 tys. dzieci, a kończy je ok. 600-700 absolwentów rocznie.

Ponadto młodzież może skorzystać na terenie LGD z dostępności Branżowej Szkoły II stopnia "ADAMANTEM" w Gogołowej (Mszana). Szkoła ta kształci w zawodach: technik mechanik, technik górnictwa podziemnego, technik elektryk, technik budownictwa, technik pojazdów samochodowych i technik inżynierii sanitarnej terenie. Na obszarze LGD funkcjonują również dwie szkoły policealne (Szkoła Policealna "ADAMANTEM" w Gogołowej oraz Szkoła Policealna Międzynarodowego Instytutu Florystycznego w Gorzycach), a także Centrum Kształcenia Zawodowego przy Międzynarodowym Instytucie Florystycznym w Turzy Śl.

Ochrona zdrowia

Usługi podstawowej opieki zdrowotnej (lekarz POZ) świadczone są w każdej gminie należącej do LGD. W dwóch gminach (Krzyżanowice i Mszana) działa jeden podmiot POZ, w gminie Godów co najmniej trzy, natomiast w pozostałych funkcjonują po dwie placówki tego typu. Tylko w Krzyżanowicach świadczone są usługi specjalistyczne finansowane z NFZ. Obejmują one świadczenia poradni: ginekologiczno-położniczej, urologicznej, dermatologicznej i kardiologicznej. Stacjonarna opieka zdrowotna zabezpieczona jest w miastach powiatowych. Do głównych podmiotów w tym zakresie należą: Szpital Rejonowy im. dr. Józefa Rostka w Raciborzu, Powiatowy Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Rydułtowach i Wodzisławiu Śląskim z siedzibą w Wodzisławiu Śląskim oraz Wojewódzki Szpital Chorób Płuc im. dr Alojzego Pawelca, Wojewódzki Szpital Specjalistyczny nr 2 w Jastrzębiu – Zdroju. Placówki te prowadzą także izby przyjęć.[10]

Kultura

Na terenie gmin należących do LGD Morawskie Wrota zlokalizowanych było w 2021 roku 27 centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic. W analizowanym okresie zorganizowały one łącznie 416 imprez (278 w 2020), w których uczestniczyło 14,2 tys. osób (7,7 tys. w 2020). Była to stosunkowo duża liczba, jednakże potencjał nie został w tych latach wykorzystany do końca. Dla porównania w latach 2014-2016 organizowano 740-780 imprez rocznie, w których uczestniczyło ok. 50-60 tys. osób. W przeliczeniu na 1000 ludności liczba uczestników imprez wyniosła 215 (117 w 2020) i była to wartość zdecydowanie poniżej średnich dla jednostek wyższego rzędu, dla których statystyki wynosiły ok. 470-480 (2021) i 350-380 (2020). Relatywnie niskie wartości charakteryzują gminy Krzyżanowice, Lubomia i Mszana.

W omawianym obszarze funkcjonują także 22 biblioteki, których w 2021 roku księgozbiór obejmował 305,2 tys. egzemplarzy (303,3 tys. w 2020), i które w analizowanym okresie posiadały 8,4 tys. czytelników (8,5 tys. w 2020). W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba bibliotek wyniosła 3,3, co było wartością przewyższającą średnią dla kraju i województwa (2,0 i 1,7), natomiast księgozbiór w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosił 4608 (4571 w 2020), co znowu było wartością przewyższającą te osiągane przez jednostki wyższego rzędu. Można więc powiedzieć, że zarówno dostępność do infrastruktury jak i jej oferta jest relatywnie bardzo dobra.

[9] Rejestr szkół i placówek oświatowych MEiN 17.02.2023
[10] https://gsl.nfz.gov.pl/

W bibliotekach zainstalowanych było 75 komputerów, z czego 36 z dostępem dla czytelników. Dostęp do katalogu on-line oferowało w 2021 roku 13 bibliotek, z czego 7 umożliwiało składanie zamówień zdalnie.

Infrastruktura komunalna

Dostępność sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej jest miejscami ograniczona. Najlepszym dostępem na terenie LGD charakteryzuje się sieć wodociągowa. W tym przypadku w 2021 roku średnie gęstość sieci rozdzielczej wyniosła 202,8 km/100km^2 (202,2 w 2020), co znacznie przewyższało wskaźniki dla kraju (ok. 100-101, czy województwa ok. 180-181). Również odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej był wysoki i dla całego obszaru LGD wyniósł 97,5% (97,4 w 2020). W tym przypadku wyniki dla Polski kształtowały się na poziomie 92%, a dla województwa na poziomie 95%. Gorzej wygląda sytuacja w przypadku sieci kanalizacyjnej. W tym przypadku gęstość sieci dla obszaru LGD wyniosła wprawdzie 189,6 km/100km2 (177,7 w 2020), i była wyższa od średnich dla jednostek wyższego rzędu, ale odsetek mieszkańców korzystających z tej usługi wyniósł zaledwie 48,6% (43,7% w 2020) – w przypadku kraju wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 72%, a województwa 79%. Podkreślić należy jednak podkreślić, że w Krzyżanowicach nie ma żadnej sieci kanalizacyjnej, a w Lubomi dopiero rok 2021 przyniósł znaczący wzrost jej gęstości. Podobnie jak sieć kanalizacyjna, również sieć gazowa charakteryzuje się stosunkowo wysoką gęstością ale niską dostępnością. W 2021 roku gęstość sieci dystrybucyjnej na 100 km2 w obszarze LGD wyniosła 197,2 km (190 w 2020), tymczasem dla Polski średnia wartość wyniosła ok. 50 km, a dla województwa ok. 150 km. Niskie natomiast są wartości odsetka mieszkańców korzystających z sieci. Dla obszaru LGD wskaźnik ten wyniósł 31,7% (26,4% w 2020), natomiast dla Polski średnio 55%, a dla województwa 65%. W tym przypadku stosunkowo niskimi wartościami charakteryzowały się gminy Gorzyce i Lubomia, w przypadku gęstości sieci również Krzyżanowice.

Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR oraz grupy osób w niekorzystnej sytuacji
Uwzględniając aktualną sytuację obszaru Morawskie Wrota wynikającą z przeprowadzonej diagnozy ilościowej opierającej się na dostępnych danych statystycznych oraz z procesu konsultacyjnego uznano, że grupy osób wymagające wsparcia obejmują:

- seniorzy - osoby 60+, jest to grupa społeczna, której udział w populacji systematycznie rośnie, wymagająca poszerzania dostępu do różnego rodzaju usług i udogodnień; zagrożenie tej grupy marginalizacją jest spowodowane problemami zdrowotnymi, potencjalnie pogarszającą się kondycją psychiczną, osłabianiem relacji międzyludzkich, trudnościami pojawiającymi się w rodzinach;
- młodzież do 25 r. życia - osoby młode cechuje wzrost aspiracji zawodowych i życiowych oraz skłonność do poszukiwania szans dla siebie w ośrodkach miejskich; ich związki ze społecznościami lokalnymi słabną; osoby młode oczekują wzrostu dostępności do atrakcyjnych usług i miejsc spędzania czasu wolnego, miejsc pracy, a także warunków do zakładania własnej firmy; są to osoby szczególnie cenne dla obszaru, których aktywność warunkuje rozwój gospodarczy i społeczny;
- rodzic wracający na rynek pracy – wśród zmian w modelu funkcjonowania rodziny widoczne jest rosnące zainteresowanie łączeniem obowiązków rodzinnych z karierą zawodową; dla wielu matek podjęcie pracy jest trudne; wychowywanie małych dzieci stanowi często przerwę w karierze zawodowej; powrót na rynek pracy jest trudny, a podejmowana praca nie jest satysfakcjonująca; ważna jest więc dostępność usług opiekuńczych nad małymi dziećmi, w tym dziećmi w wieku przedszkolnym oraz dziećmi objętymi nauczaniem wczesnoszkolnym (czas pracy świetlic szkolnych niedostosowany do oczekiwań rodziców); rośnie także zainteresowanie dostępem do oferty rozwijania talentów i zainteresowań dzieci; rodzice coraz większą wagę przywiązują do zapewniania dzieciom warunków dla uzupełniania wiedzy wyniesionej ze szkoły o dodatkowe kompetencje.

Powyższe grupy były wskazywane w czasie prac warsztatowych oraz wywiadów. Akcentowano rozbieżności pomiędzy ich rosnącymi potrzebami, a dostępnością ilościową i jakościową udogodnień i usług dostępnych w gminach LGD. Niewątpliwie też są to grupy o znaczącym wpływie na rozwój społeczno-ekonomiczny obszaru. Podkreślić warto, że grupy te generują popyt potencjalnie wspierający rozwój lokalnego biznesu. Z kolei za grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (również istotnych z punktu widzenia LSR) na obszarze LGD Morawskie Wrota uznano:

- niepełnosprawni i ich opiekunowie; grupa ta w swoim codziennym funkcjonowaniu napotyka na zróżnicowane bariery jak: deficyt pewnych usług, utrudnienia infrastrukturalne (dostęp do przestrzeni i obiektów, w tym publicznych), ciągle niski poziom zrozumienia potrzeb tej grupy; osoby z niepełnosprawnościami, a także ich opiekunowie maja utrudniony dostęp do rynku pracy – ze względu na ograniczenia fizyczne lub psychiczne oraz ze względu na konieczność realizacji opieki nad osobami zależnymi; są to także osoby, które w wielu przypadkach znajdują się w trudnej sytuacji ekonomicznej (z powodu trudności w podejmowaniu pracy oraz ponoszenie dodatkowych kosztów); liczba takich osób, ze względu na proces starzenia społeczeństwa będzie w kolejnych latach wzrastała; z drugiej strony, osoby, o których mowa tworzą lokalny rynek na specjalistyczne usługi, które mogą być oferowane nie tylko przez sektor publiczny, ale także przez sektor pozarządowy i biznesowy;

Tabela 10 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR, grupy w niekorzystnej sytuacji

Rodzaj grupy docelowej	Problemy z diagnozy odnoszące się do grup
Seniorzy w wieku 60+	a. zmiany demograficzne – wzrost udziału seniorów w strukturze demograficznej, b. część seniorów dotknięta różnymi schorzeniami i niepełnosprawnościami ograniczającymi ich samodzielność, c. deficyt opieki geriatrycznej, usług opiekuńczych, zdrowotnych, rehabilitacyjnych, d. zmiana modelu rodziny - problemy związane z samotnością, e. bariery architektoniczne w przestrzeniach i obiektach publicznych, f. utrudnienia w dostępie do transportu publicznego ograniczające dostęp do różnych usług, g. niskie kompetencje cyfrowe seniorów.
Młodzież do 25 r. życia	a. zachowania migracyjne związane z poszukiwaniem atrakcyjnej oferty edukacyjnej i czasu wolnego, b. emigracja zarobkowa do LOWE c. w miejskich, d. słabnący poziom utożsamienia się ludzi młodych ze wspólnotami lokalnymi, e. deficyt młodych wśród działaczy społecznych, f. niska atrakcyjność lokalnych miejsc pracy oraz relatywnie niższa atrakcyjność biznesowa obszaru, zwłaszcza dla osób młodych z dobrym wykształceniem, przedsiębiorczych i kreatywnych, g. deficyt usług i miejsc aktywnego spędzania czasu wolnego atrakcyjnych dla młodych osób, h. mała ilość przestrzeni publicznych nasyconych różnymi funkcjami, przyciągających mieszkańców, ożywianych przez różne aktywności młodych ludzi.,
Rodzic wracający na rynek pracy	a. niedogodne dla pracujących rodziców godziny otwarcia przedszkoli, świetlic szkolnych, deficyt miejsc opieki dla dzieci do lat 3, b. deficyt w dostępie do opieki psychologicznej i psychiatrycznej dla dzieci, c. deficyt miejsc i urządzeń rekreacyjnych dla rodzin, d. ograniczona liczba miejsc pracy dla osób, które muszą godzić pracę zawodową z obowiązkami rodzinnymi,
Niepełnosprawni i ich opiekunowie	a. deficyt w dostępie do opieki wytchnieniowej, psychologicznej, psychiatrycznej, rehabilitacyjnej, b. bariery architektoniczne, c. ograniczona podaż miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów, d. deficyt usług opiekuńczych, zdrowotnych, rehabilitacyjnych, e. potrzeby w zakresie transportu zbiorowego dla osób z niepełnosprawnościami,
	f. wzrost zachorowań na choroby cywilizacyjne, wzrost liczby osób dotkniętych różnymi niepełnosprawnościami, g. rosnące potrzeby w zakresie integracji.

Źródło: opracowanie własne

Obserwacja doświadczeń związanych z funkcjonowaniem LGD Morawskie Wrota wskazuje, że podmiot ten wpisuje się w nowocześnie rozumiany rozwój lokalny, którego cechami są m. in. szeroka partycypacja społeczna, rozwój zrównoważony i zintegrowany, wzmacnianie partnerstw lokalnych i ponadlokalnych, upodmiotowienie mieszkańców i wzmacnianie ich udziału w procesach decyzyjnych wyznaczających teraźniejszość i przyszłość obszaru. Działalność LGD Morawskie Wrota jest komplementarna względem aktywności realizowanych przez samorządy lokalne i powiązane z nimi instytucje wspierając realizację projektów kreowanych przez mieszkańców i cechujących się wysoką zbieżnością z rzeczywistymi potrzebami wspólnot lokalnych. Skala i charakter zrealizowanych dotychczas przedsięwzięć wskazują jednoznacznie na osiąganie ważnych z punktu widzenia mieszkańców celów i uzyskiwanie autentycznej, dostrzegalnej dla beneficjentów wartości dodanej przejawiającej się w zróżnicowanych, odczuwalnych dla wielu interesariuszy korzyściach. Jest to wynikiem konsekwentnej, właściwie organizowanej realizacji procesu wdrażania podejścia LEADER, m. in. poprzez wykorzystywanie narzędzi włączających podmioty lokalne w proces opracowania i implementacji LSR.

Dotychczasowa i planowana działalność LGD opiera się przede wszystkim na stworzeniu warunków do decydowania o kształcie rozwoju i wykorzystywanych narzędziach podmiotom lokalnym. Przyjęto założenie, że wartość dodana jest na tyle istotna, na ile wypływa z rzetelnej identyfikacji potrzeb i aspiracji interesariuszy, co odbyć się może tylko poprzez szeroki proces dialogu społecznego. O zaszczepieniu zasady oddolności świadczy wysoka frekwencja na warsztatach realizowanych w ramach formułowania LSR. Zapisy w strategii są wynikiem rozpoznania opinii i potrzeb interesariuszy oraz negocjowania konsensusu między nimi. Wspomniana zasada prowadzi do budowania kolejnych istotnych wartości jakimi są współpraca i partnerstwo. Prace nad LSR były realizowane w oparciu o doświadczenia z poprzedniego okresu programowania, kiedy to solidnie zrealizowany proces konsultacyjny doprowadził do podniesienia zainteresowania realizacją wspólnych przedsięwzięć. Nie inaczej postąpiono także w trakcie opracowania obecnej strategii; oczekuje się, że warunki stworzone podmiotom lokalnym w ramach prac nad LSR doprowadzą do realizacji ciągłej współpracy: od etapu uzgodnienia stanowisk dotyczących sytuacji obszaru, poprzez wypracowanie celów i przedsięwzięć, aż po współpracę na etapie wdrażania. Warto podkreślić, że w trakcie spotkań warsztatowych oraz realizacji innych form konsultacji dało się zauważyć otwarcie i wzajemny szacunek osób uczestników, pomimo występowania różnic zdań w części analizowanych zagadnień. Jest to dobry prognostyk dla wdrażania strategii w oparciu o rozwinięte partnerstwo. Sformułowane przedsięwzięcia – w większości – otwierają drogę do nawiązywania i wzmacniania partnerstw lokalnych. Wysoki poziom zaangażowania interesariuszy zapewnia kolejną cechę LSR, tj. skoncentrowanie na obszarze. LSR wyrasta z określenia specyfiki obszaru oraz oczekiwań interesariuszy funkcjonujących na obszarze LGD. Z cechą ta wiąże się podejście zintegrowane przejawiające się w tworzeniu koncepcji adresowanych do całego obszaru (a nie poszczególnych gmin). Jednym z fundamentów wdrażania zintegrowanego jest realizacja strategii w ujęciu międzysektorowym i interdyscyplinarnym. Wzmiankowana cecha jest wzmacniana przez lokalne zarządzanie i finansowanie wykorzystujące doświadczenia LGD w zakresie dystrybucji wsparcia, budowania lokalnych partnerstw, promowania LGD i LSR. Istotną kwestią w kreowaniu wartości dodanej, zwłaszcza w aspekcie jakościowym jest nacisk w LSR położony na innowacyjność. Interpretacja tego pojęcia, przedsięwzięcia i kryteria wspierające innowacyjność zostały także wypracowane z udziałem podmiotów lokalnych.

W rozwoju LGD Morawskie Wrota widoczne są pewne etapy obejmujące ukonstytuowanie nowego podmiotu rozwoju lokalnego, jego integracja, w szczególności integracja podmiotów, wypracowanie wspólnego modelu myślenia o przyszłości obszaru oraz mechanizmów wspierających partycypację różnych sektorów w realizacji LSR. Obecnie, w LSR następuje skupienie na kwestiach włączenia społecznego, integracji lokalnej, wzmacnianiu związków mieszkańców z obszarem, wzmacnianiu kapitału relacyjnego. Ważnym wymiarem organizacyjnym jest poprawa otoczenia instytucjonalnego wspierającego wdrażanie niełatwych od strony biurokratycznej przedsięwzięć. W tym aspekcie przejawia się rola Biura LGD realizującego działania animacyjne, promocyjne, doradcze, edukacyjne,

wspieranie współpracy, innowacji i partnerstwa (szerzej opisanych w dalszej części dokumentu). Możliwa będzie również realizacja operacji własnych przez LGD, których nie zrealizowałby żaden inny podmiot, dotykających zagadnień istotnych dla zapewnienia integracji wspólnot lokalnych, eksponowanie symboli i atrakcji turystycznych układzie ponadgminnym, rozwoju usług i udogodnień budujących jakość życia, w tym grup w niekorzystnej sytuacji. Wpływać to będzie na podnoszenie jakości projektów oraz realizację szerokiego spektrum tematycznego działań podejmowanych przez interesariuszy.
LSR dla LGD Morawskie Wrota należy traktować jako spójną koncepcję zawierającą komplementarne i synergiczne operacje. Poszczególne cele nie tworzą hierarchii lecz dopełniają się i wzajemnie wspomagają. Również przedsięwzięcia tworzą zbiór aktywności komplementarnych realizowanych przez podmioty z różnych sektorów. Wśród przedsięwzięć występuje równowaga między przedsięwzięciami „twardymi" i „miękkimi" a także równowaga między aktywnościami społecznymi, przedsiębiorczymi, infrastrukturalno-przestrzennymi.

1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami strategicznymi

Dokument LSR stanowi odpowiedź na wyzwania dla lokalnych społeczności obszaru LGD oraz odnosi się do innych dokumentów strategicznych obowiązujących na różnych szczeblach – od szczebla lokalnego poprzez regionalny, aż do dokumentów o zasięgu krajowym. Cele określone w niniejszej LSR są zgodne, komplementarne, i synergiczne z celami i kierunkami działań dokumentów strategicznych takich jak: *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju z perspektywą do 2030, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030" Zielone Śląskie, oraz z projektem dokumentu o skali powiatowej tj. Strategii Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2023 - 2030+ (projekt dokumentu skierowany do konsultacji społecznych z kwietnia 2023 r.) i Programu Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2022-2030.*

a. *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023*-2027. Głównym źródłem finansowania Strategii LGD będzie PS WPR na lata 2023-2027, który jest finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Zdefiniowane w niniejszej Strategii cele rozwoju obszaru LGD korespondują z celami szczegółowymi Wspólnej Polityki Rolnej określonymi do 2027 r. Poniżej zaprezentowano korelację celów obu dokumentów strategicznych wraz z jej opisem na poziomie przedsięwzięć w LSR.

Tabela 11 .Korelacja celów LSR z celami PS WPR 2023-2027

Cele LSR	Cele PS WPR 2023-2027	Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR Morawskie Wrota	Charakter przedsięwzięć LSR względem PS WPR 2023-2027
C1.Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców	SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa XCO modernizacja sektora poprzez wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacją w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz zachęcanie do ich wykorzystywania.	– korelacja występuje głównie na szeroko rozumianej płaszczyźnie włączenia społecznego (P1.1, P.1.2.) rozwoju edukacji (P1.3, P1.4) rozwoju lokalnego w zakresie rozwoju infrastruktury oraz usług dla lokalnych (P1.5 P1.6.)	komplementarne spójne synergiczne

C2.Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego	SO3 Poprawa pozycji rolników w łańcuchu wartości SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa XCO modernizacja sektora poprzez wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacją w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz zachęcanie do ich wykorzystywania.	– korelacja z działaniami (P2.1, P2.2) kierowanymi na rozwój aktywności społecznej i obywatelskiej i współpracy, – korelacja z działaniami dot. rozwoju infrastruktury w zakresie dziedzictwa kulturowego w tym z wykorzystaniem narzędzi innowacyjnych (P2.4)	komplementarne spójne synergiczne
C3.Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD	SO5 wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi, takimi jak woda, gleba i powietrze, SO6 przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmacnianie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu, SO7 przyciąganie młodych rolników i ułatwianie rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa	- korelacja z działaniami na rzecz poprawy jakości środowiska (P3.1, P3.2) - korelacja z działaniami wspierającymi przedsiębiorczość wykorzystującą atuty przyrodnicze i kulturowe obszaru (P3.3) oraz w zakresie rozwiązań proekologicznych ((P3.4) - korelacja z działaniami wzmacniającymi zrównoważony rozwój turystyki i (P5.)	komplementarne spójne synergiczne

Źródło: opracowanie własne

b. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR)* przyjęta przez Radę Ministrów RP określa model rozwoju kraju oparty o rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów. Celem takiego rozwiązania jest wspomaganie w szczególności miejsc, które nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego, oraz borykają się z różnego typu wyzwaniami zarówno w sferze społecznej, w tym problemów demograficznych, gospodarczej i środowiskowej. W SOR zagadnienia te zostały ujęte w celu szczegółowym II pn. *Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony*, w którym wyznaczono kierunki interwencji, w tym m.in.:

- aktywną politykę prorodzinną,

- poprawę dostępności do usług, w tym społecznych i zdrowotnych,
- wsparcie grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem oraz zapewnienie spójności działań na rzecz integracji społecznej,
- rynek pracy zapewniający wykorzystanie potencjału zasobów ludzkich dla rozwoju Polski,
- tworzenie warunków do dalszego rozwoju konkurencyjnej gospodarki w Polsce wschodniej i w innych obszarach słabszych gospodarczo,
- wsparcie dla podwyższania atrakcyjności inwestycyjnej śląska oraz promocji zmian strukturalnych,
- rozwój obszarów wiejskich,
- poprawa organizacji świadczenia usług publicznych na poziomie lokalnym.

W celu tym wskazuje się również, że obszary wiejskie posiadają największy zasób terenów możliwych do przeznaczenia pod inwestycje oraz realizację celów publicznych, w tym m.in. środowiskowych pełnionych przez obszary zalesione i tereny użytkowane rolniczo. W ramach wskazanego w dokumencie kierunku pn. *Rozwój obszarów wiejskich* podkreśla się potrzebę:

- rozwoju obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały gospodarcze,
- aktywizacji obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.

Cele wyznaczone w LSR są w pełni spójne z celami Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Jednocześnie przedsięwzięcia stanowią istotne narzędzia o charakterze komplementarnym działań administracji i innych podmiotów na rzecz osiągniecia celów SOR. Cel 1 LSR ukierunkowany na Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców poprzez wsparcie grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem, zapewnienie spójności działań na rzecz integracji społecznej oraz poprzez wykorzystanie lokalnych potencjałów. Cel 2 LSR Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego poprzez wzmacnianie aktywności obywatelskiej oraz wzmocnienie lokalnych potencjałów opartych na infrastrukturze dziedzictwa kulturowego. Cel 3 Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD zawierają działania związane ze wzmocnieniem i wykorzystaniem do rozwoju lokalnego potencjału endogenicznego obszaru LGD zwianego z infrastrukturą turystyczną oraz zasobami przyrody.

c. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*

W kluczowym dokumencie strategicznym określającym cele polityki regionalnej Polski jakim jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) wskazano, że polityka regionalna wspierać będzie wszystkie regiony, w tym obszary wiejski, w budowaniu ich pozycji konkurencyjnej. Głównym celem polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju. Należy uznać, że strategia LGD oparta jest na tej filozofii i służy osiąganiu celów określonych w KSRR.

Przyjęte cele i przedsięwzięcia bazują głównie na kapitale ludzkim i społecznym oraz potencjałach środowiskowo-kulturowych obszaru LGD. Poniżej ukazano spójność celów LSR z celami KSRR 2030 podając przykłady korelacji z planowanymi w LSR przedsięwzięciami.

Tabela 12 Korelacja celów LSR z celami KSRR 2030

Cele LSR	Adekwatne cele KSRR	Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR Morawskie Wrota	Charakter przedsięwzięć LSR względem KSRR
C1.Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców	1.1.Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo 1.1.2. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów 1.5.3. Infrastruktura społeczna 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego 2.1.2. Kształcenie ustawiczne 2.1.3. Zwiększanie zasobów rynku pracy i rozwój kapitału społecznego 2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym 2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach 2.3.1. Koncentracja na działaniach proinnowacyjnych	- korelacja P1.1 i P1.2. poprzez inicjatywy społeczne, wzmacnianie potencjału NGO i więzi społecznych oraz, P3. Obejmujące (wspieranie inicjatyw umożliwiających integrację społeczną oraz rozwój talentów - korelacja P.1.3 i P.1.4 w zakresie rozwoju kompetencji mieszkańców w oparciu o dostęp do usług edukacyjnych adresowanych do osób w różnych grupach wiekowych - korelacja P1.5. poprzez angażowanie mieszkańców w ochronę dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego - korelacja P1.6 poprzez rozszerzenie oferty usług dla seniorów oraz osób o specjalnych potrzebach - korelacja z P1.7 w zakresie rozwoju przedsiębiorczości start -up'owej	komplementarne spójne synergiczne
C2.Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego	2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego 2.1.3. Zwiększanie zasobów rynku pracy i rozwój kapitału społecznego	- korelacja z P2.1 P2.2 w zakresie rozwoju sektora obywatelskiego oraz jego udziału w rozwoju lokalnego kapitału ludzkiego - korelacja z P2.3 i P2.4 w zakresie wykorzystania i rozwoju infrastruktury dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczności lokalnej	komplementarne spójne synergiczne
C3.Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD	2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego 2.1.3. Zwiększanie zasobów rynku pracy i rozwój kapitału społecznego 2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym 2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach 2.3.1. Koncentracja na działaniach proinnowacyjnych	- korelacja z P3.1 i P3.2 w zakresie wzmacniana postaw ekologicznych oraz ochrony zasobów przyrodniczych stanowiących potencjał lokalny - korelacja z P3.3 i P3.4 w zakresie rozwoju przedsiębiorczości lokalnej opartej na potencjale turystycznych i rozwoju odnawialnych źródeł energii - korelacja z P3.5 w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej służącej rozwojowi społecznemu oraz gospodarczemu	komplementarne spójne synergiczne

Źródło: opracowanie własne

d. *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030" Zielone Śląskie*

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030" jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+". Dokument został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r.. Zarysowane w dokumencie cele i kierunki wskazują drogę oraz narzędzia pozwalające na istotne zmiany gospodarcze prowadzące do pobudzenia tempa rozwoju gospodarczego regionu. Strategia „Śląskie 2030" odpowiada również na wyzwania demograficzne stojące przed województwem śląskim oraz związane z poprawą warunków życia w regionie, zarówno dla jego obecnych, jak i przyszłych mieszkańców. Realizacja zapisów strategicznych składających się na wspomnianą wizję będzie wymagała zaangażowania licznych podmiotów sceny regionalnej. Należy podkreślić, że przedsięwzięcia określone w LSR jest silnie skorelowane z celami strategii województwa śląskiego.

Tabela 13 Korelacja celów LSR z celami SRWSL Śląskie 2030

Cele LSR	Spójność celów w SRWSL 2030	Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR Morawskie Wrota	Charakter przedsięwzięć LSR względem SRWSL 2030
C1.Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców	B. Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca B.1. Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych B.2. Aktywny mieszkaniec B.3. Atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki A. Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej A.3. Silna lokalna przedsiębiorczość	- korelacja P1.1 i P1.2 oraz P1.6. w zakresie spójności dot. wzmacniania włączania społecznego oraz budowania więzi społecznych oraz dostępu do usług dla seniorów i innych grup zagrożonych marginalizacją - korelacja P1.3, P.1.4 oraz w zakresie podnoszenia aktywności społecznej oraz kształtowania kompetencji mieszkańców - korelacja P.1.5 w zakresie dostępności do atrakcyjnych aktywizujących mieszkańców przestrzeni - korelacja i P1.7 w zakresie rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw	komplementarne spójne synergiczne
C2.Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego	B. Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca B.1. Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych B.2. Aktywny mieszkaniec B.3. Atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki	-korelacja P2.1 i P2.2 w zakresie podnoszenia aktywności obywatelskiej i społecznej mieszkańców - korelacja P2.3 i P2.4 w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego zarówno infrastruktury jak i rożnych form popularyzacji i uczestnictwa	komplementarne spójne synergiczne

C3.Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD	A Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej A.3. Silna lokalna przedsiębiorczość C. Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni C.1. Wysoka jakość środowiska C.3. Atrakcyjne warunki zamieszkania, kompleksowa rewitalizacja, zapobieganie i dostosowanie do zmian klimatu A. Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej A.3. Silna lokalna przedsiębiorczość	- korelacja P3.1 oraz P3.2 w zakresie poprawy jakości i wykorzystania walorów przyrodniczych i środowiskowych - korelacja P3.3 oraz P3.5 w zakresie rozwoju sektora turystyki jako oferty dla mieszkańców oraz jako sektora gospodarki - korelacja P3.4 rozwoju przedsiębiorczości w zakresie zielonej i proekologicznej gospodarki	komplementarne spójne synergiczne

Źródło: opracowanie własne

e. Program regionalny Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027

Z programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego finansowane są różnorodne projekty. O dofinansowanie mogą się ubiegać różne grupy w zależności od rodzaju wsparcia. Z Funduszy Europejskich mogą korzystać również osoby, instytucje lub grupy społeczne, które nie ubiegają się o dotację bezpośrednio, ale biorą udział w projektach, na które wsparcie uzyskał inny podmiot. W ten sposób można np. wziąć udział w szkoleniach, kursach czy studiach lub starać się o usługę rozwojową dla firmy albo wsparcie na założenie działalności gospodarczej.

W dokumencie pt. Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 wskazano formy operacjonalizacji przyjętych celów interwencji aktualnych programów polityki spójności, tj. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego+ (EFS+).

Tabela 14 Korelacja celów LSR z celami w programie FESL 2021-2027

Cele LSR	Adekwatne cele szczegółowe w FESL 2021-2027	Opis działań komplementarnych z FESL z przedsięwzięciami w LSR	Charakter przedsięwzięć LSR względem FESL 2030
C1.Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców	ESO4.1. Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy – w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży – dla osób długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej; (EFS+) ESO4.3. Wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (EFS+) ESO4.6. Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w	- korelacja P1.1 i P1.2 oraz P1.6. w zakresie spójności dot. wzmacniania włączania społecznego oraz budowania więzi społecznych oraz dostępu do usług dla seniorów i innych grup zagrożonych marginalizacją - korelacja P1.3, P.1.4 oraz w zakresie podnoszenia aktywności społecznej oraz kształtowania kompetencji mieszkańców - korelacja P.1.5 w zakresie dostępności do atrakcyjnych aktywizujących mieszkańców przestrzeni - korelacja i P1.7 w zakresie rozwoju start up' ów	komplementarne spójne synergiczne

	odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (EFS+) ESO4.7. Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej (EFS+) ESO4.8. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji (EFS+) ESO4.11. Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej (EFS+) ESO4.12. Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (EFS+) RSO4.3. Wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób w niekorzystnej sytuacji, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne (EFRR) RSO1.3. Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne (EFRR)		
C2.Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego	ESO4.8. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji (EFS+) RSO4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (EFRR)	-korelacja P2.1 i P2.2 w zakresie podnoszenia aktywności obywatelskiej i społecznej mieszkańców - korelacja P2.3 i P2.4 w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego zarówno infrastruktury, jak i rożnych form popularyzacji i uczestnictwa	komplementarne spójne synergiczne

C3.Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD	RSO2.1. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych (EFRR) RSO1.3. Wzmacnianie trwałego wzrostu i konkurencyjności MŚP oraz tworzenie miejsc pracy w MŚP, w tym poprzez inwestycje produkcyjne (EFRR) RSO2.4. Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego (EFRR) RSO2.7. Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (EFRR) Cel szczegółowy: RSO5.2. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie (EFRR)	- korelacja P3.1 oraz P3.2 w zakresie poprawy jakości i wykorzystania walorów przyrodniczych i środowiskowych - korelacja P3.3 oraz P3.5 w zakresie rozwoju sektora zrównoważonej turystyki jako oferty dla mieszkańców oraz jako sektora gospodarki - korelacja P3.4 rozwoju przedsiębiorczości w zakresie zielonej i proekologicznej gospodarki	komplementarne spójne synergiczne

Źródło: opracowanie własne

Ponadto w ramach programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021–2027 możliwe będzie również wsparcie lub preferencje w obszarze przeciwdziałania skutkom suszy oraz wzmocnienia potencjału służb ratowniczych, w obszarze ochrony, regeneracji i zrównoważonego wykorzystania obszarów chronionych, a także w zakresie określonym w Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu dla przedsięwzięć odpowiadających potrzebom lokalnym w uzgodnieniu z Lokalnymi Grupami Działania w ramach celów:

• cel szczegółowy: RSO2.1. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych (EFRR);

• cel szczegółowy: RSO2.2. Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001 w sprawie energii odnawialnej, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju (EFRR);

• cel szczegółowy: RSO2.4. Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego (EFRR);

• cel szczegółowy: RSO2.7. Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (EFRR);

• cel szczegółowy: JSO8.1. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie (FST).

f. Strategia rozwoju powiatu wodzisławskiego na lata 2023 - 2030+ (projekt) oraz Program rozwoju powiatu raciborskiego na lata 2022-2030

Strategia rozwoju LGD Morawskie Wrota jest również spójna i komplementarna z dokumentami wyznaczającymi kierunki rozwoju powiatu wodzisławskiego oraz powiatu raciborskiego, na terenie których zlokalizowane są gminy LGD.

Tabela 15 Zgodność i spójność celów dokumentów powiatowych z celami LSR

Cele LSR	Spójność celów z projektem strategii powiatu wodzisławskiego	Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR Morawskie Wrota	Charakter przedsięwzięć LSR względem celów rozwoju powiatu wodzisławskiego
C1.Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców	C1. Zintegrowana i aktywna społeczność lokalna C2. Wysoki poziom rozwoju usług i udogodnień tworzących jakość życia w powiecie	- korelacja P1.1 i P1.2 oraz P1.6. w zakresie spójności dot. wzmacniania włączania społecznego oraz budowania więzi społecznych oraz dostępu do usług dla seniorów i innych grup zagrożonych marginalizacją - korelacja P1.3, P.1.4 oraz w zakresie podnoszenia aktywności społecznej oraz kształtowania kompetencji mieszkańców - korelacja P.1.5 w zakresie dostępności do atrakcyjnych aktywizujących mieszkańców przestrzeni - korelacja i P1.7 w zakresie rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw	komplementarne spójne synergiczne
C2.Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego	C1. Zintegrowana i aktywna społeczność lokalna C4. Zrównoważony rozwój zachowujący walory przyrodnicze i kulturowe powiatu	-korelacja P2.1 i P2.2 w zakresie podnoszenia aktywności obywatelskiej i społecznej mieszkańców - korelacja P2.3 i P2.4 w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego zarówno infrastruktury jak i rożnych form popularyzacji i uczestnictwa	komplementarne spójne synergiczne
C3.Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD	C3. Nowoczesna struktura gospodarki powiatu C5. Powiat wodzisławski obszarem kooperacji i wspólnego kreowania przyszłości	- korelacja P3.1 oraz P3.2 w zakresie poprawy jakości i wykorzystania walorów przyrodniczych i środowiskowych - korelacja P3.3 oraz P3.5 w zakresie rozwoju sektora turystyki jako oferty dla mieszkańców oraz jako sektora gospodarki - korelacja P3.4 rozwoju przedsiębiorczości w zakresie zielonej i proekologicznej gospodarki	komplementarne spójne synergiczne

Cele LSR	Spójność celów z Programem rozwoju powiatu raciborskiego	Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR Morawskie Wrota	Charakter przedsięwzięć LSR względem celów rozwoju powiatu raciborskiego
C1.Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców	Kształtowanie zrównoważonego rozwoju społecznego i aktywności mieszkańców	- korelacja P1.1 i P1.2 oraz P1.6. w zakresie spójności dot. wzmacniania włączania społecznego oraz budowania więzi społecznych oraz dostępu do usług - korelacja P1.3, P.1.4 oraz w zakresie podnoszenia aktywności społecznej oraz kształtowania kompetencji mieszkańców - korelacja P.1.5 w zakresie dostępności do atrakcyjnych aktywizujących mieszkańców przestrzeni - korelacja i P1.7 w zakresie rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw	komplementarne spójne synergiczne
C2.Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego	Kształtowanie zrównoważonego rozwoju społecznego i aktywności mieszkańców	-korelacja P2.1 i P2.2 w zakresie podnoszenia aktywności obywatelskiej i społecznej mieszkańców - korelacja P2.3 i P2.4 w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego	komplementarne spójne synergiczne
C3.Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD	Ochrona środowiska i krajobrazu na terenie powiatu raciborskiego. Stworzenie warunków sprzyjających wysokiej aktywności gospodarczej	- korelacja P3.1 oraz P3.2 w zakresie poprawy jakości i wykorzystania walorów przyrodniczych i środowiskowych - korelacja P3.3 oraz P3.5 w zakresie rozwoju sektora turystyki jako oferty dla mieszkańców oraz jako sektora gospodarki - korelacja P3.4 rozwoju przedsiębiorczości proekologicznej gospodarki	komplementarne spójne synergiczne

Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Zakłada się, że LSR jest narzędziem prowadzącym do wykorzystania potencjałów i aktywności różnych podmiotów lokalnych, które poprzez współpracę i komplementarne wykorzystywanie posiadanych zasobów będą tworzyć nowe

wartości odpowiadające na oczekiwania społeczności lokalnych. Dlatego, proces wdrażania strategii opierać się będzie na szerokim partnerstwie lokalnym. Podkreślić należy, że w tym sensie LSR stanowi kontynuację prowadzonych już aktywnie w LGD działań w zakresie szerokiej partycypacji i partnerstwa. Dalszej integracji i wzmacnianiu współpracy służyć będzie wykorzystanie doświadczeń nabytych również w procesie przygotowania Strategii, w tym:

- Prowadzenie stałego dialogu w którym uczestniczyć mogły wszystkie osoby zainteresowane przyszłością LGD; przeprowadzenie cyklu warsztatów dostarczyło możliwości bezpośredniego uczestnictwa w procesie opracowania koncepcji rozwoju i wspólnego działania w ramach LSR; w praktyce, w każdym z warsztatów udział wzięli przedstawiciele wszystkich kluczowych sektorów; warsztaty stały się okazją do otwartego dialogu i wzajemnego poznania potrzeb i oczekiwań podmiotów sektora obywatelskiego, biznesowego i samorządowego; na warsztatach obecni byli także przedstawiciele instytucji kulturalnych i edukacyjnych pełniących ważna rolę w zaspokajaniu aspiracji mieszkańców; można więc uznać, że już na etapie formułowania strategii wzmocniono podstawy współpracy na rzecz partnerskiego wdrażania LSR;
- w procesie opracowania LSR silnie akcentowano oddolny charakter tego dokumentu; dołożono starań aby w LSR odzwierciedlone zostały realne oczekiwania podmiotów z różnych sektorów; to powoduje, że osiąganiem celów strategii zainteresowane będzie szerokie gremium podmiotów lokalnych o wysokiej motywacji do podejmowania partnerskich przedsięwzięć wdrożeniowych;
- dużą rolę w integrowaniu podmiotów przypisuje się prowadzeniu właściwej polityki informacyjnej zmierzającej do przekazywania podmiotom lokalnym wiedzy o istocie LSR i możliwościach włączania się w jej realizację; ponadto, prowadzone będą dalsze działania zmierzające do podnoszenia poziomu utożsamiania mieszkańców z obszarem LGD oraz przekraczaniem granic myślenia o swojej przestrzeni rozwoju sprowadzającym się do pojedynczej gminy czy sołectwa;
- LGD wspomagać będzie nawiązywanie relacji między podmiotami podejmującymi projekty i poszukującymi partnerów do ich realizacji; będzie więc LGD węzłem kontaktowym umożliwiającym budowanie partnerstw i poszerzanie grona podmiotów angażujących się w realizację działań wdrożeniowych;
- w procesie wyboru projektów do realizacji jako jedno z kryteriów wykorzystana zostanie ocena partnerstwa, w tym międzysektorowego;
- rolą LGD jest także odpowiednie prowadzenie procesu konsultowania projektów zgłaszanych przez podmioty lokalne do wdrożenia w ramach LSR; w trakcie tego procesu wskazywane będą możliwości rozwijania projektów i nadawania im wyższej wartości poprzez wykorzystywanie partnerstwa, w tym międzysektorowego;
- promowane będą dobre praktyki związane z partnerskimi działaniami podejmowanymi na obszarze LGD oraz na innych obszarach wiejskich w otoczeniu;
- znaczna część celów i przedsięwzięć zawartych w LSR jest wprost nakierowana na budowanie i wzmacnianie partnerstw lokalnych; występują także przedsięwzięcia komplementarne angażujące różne sektory.

W oparciu o doświadczenia procesu wdrożeniowego stale modyfikowane będą instrumenty wspierania integracji i partnerstwa podmiotów lokalnych. Prowadzona będzie ocena zaangażowania podmiotów w procesie wdrożeniowym LSR celem optymalizacji tego procesu.

Praca nad LSR objęła ciąg logiczny obejmujący: zidentyfikowanie potrzeb społecznych i uwarunkowań rozwoju lokalnego, określenie wartości, które powinny być budowane i wzmacniane w ramach strategii, sformułowanie mechanizmu wdrożeniowego opierającego się na przedsięwzięciach, współpracy i monitoringu. Zidentyfikowane wartości, do których dąży społeczność lokalna posłużyły do stworzenia struktury celów LSR. Zestawienie oczekiwań i potrzeb mieszkańców z uwarunkowaniami występującymi na obszarze LGD prowadzi do wskazania na czym powinna koncentrować się strategia.

Rysunek 2 Logika pracy nad celami strategicznymi i wynikającymi z nich przedsięwzięciami

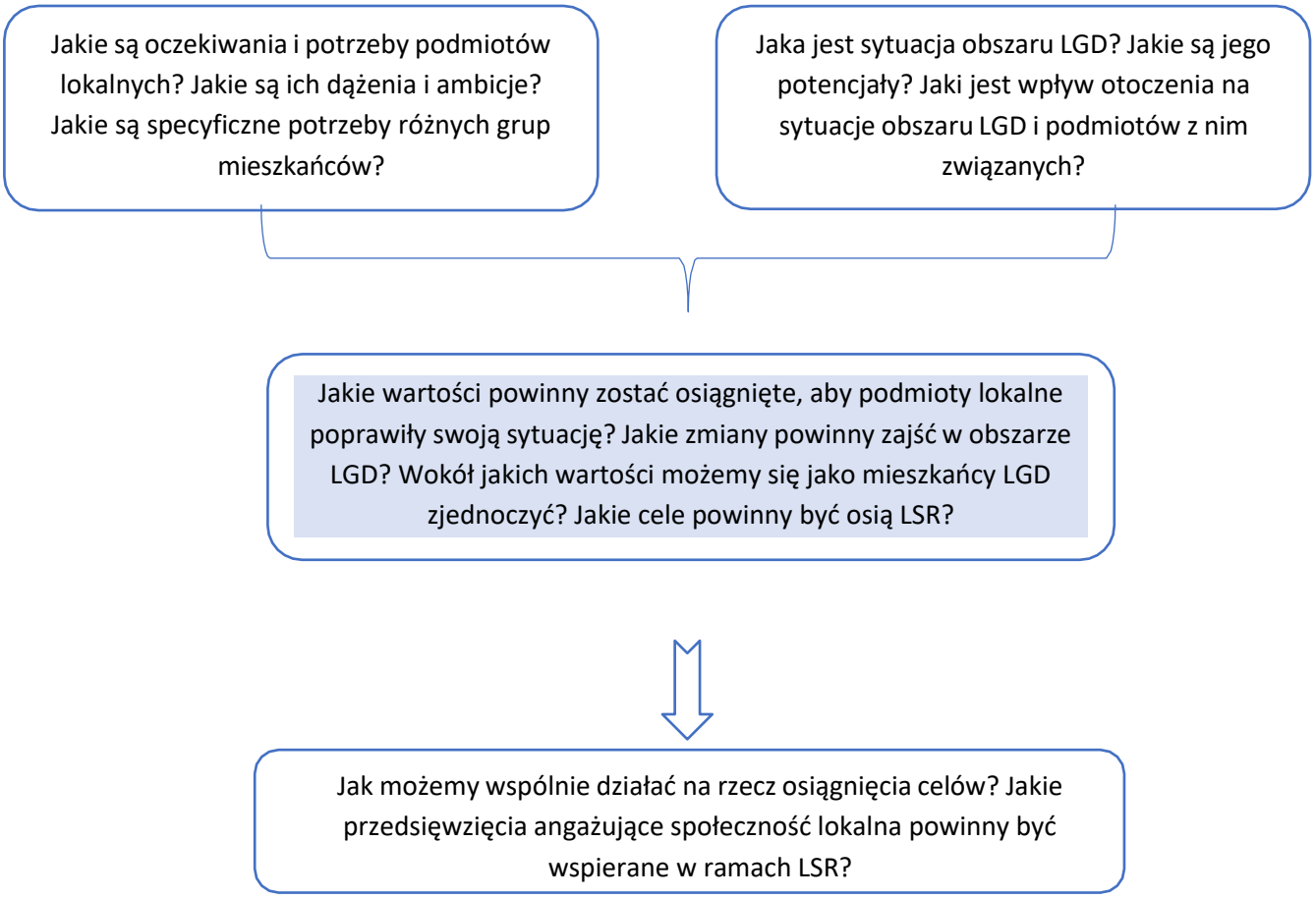

źródło: opracowanie własne

Praca nad celami była kilkuetapowa. W trakcie warsztatów określono szeroki zakres potrzeb mieszkańców. Następnie w toku spotkań i konsultacji z zainteresowanymi środowiskami dokonywano wartościowania i selekcji potrzeb w taki sposób, aby strategia skupiała się na najbardziej istotnych priorytetach.

W ramach realizacji narzędzi partycypacyjnych pogłębionej analizie poddano potrzeby osób w niekorzystnej sytuacji. Dyskusji poddano potrzeby kobiet, osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, osoby poszukujące zatrudnienia, imigrantów oraz ludzi młodych podejmujących decyzje edukacyjne, zawodowe i rodzinne. W rezultacie stwierdzono, że:

- kobiety oczekują wsparcia przede wszystkim w kontekście funkcjonowania rodziny, poszerzania dostępności do opieki oraz oferty rozwijającej talenty i zainteresowania dzieci; uznano, że jest to ważny wymiar w kontekście ułatwiania kariery zawodowej kobiet;
- wobec osób z niepełnosprawnościami wskazane jest podejmowanie działań integracyjnych, w tym usuwanie

barier przestrzennych oraz realizacja różnego rodzaju działań umożliwiających włączenie społeczne ponadto, zwrócono uwagę, że proces „starzenia się" społeczeństwa prowadzi do pojawiania się wyzwań integracyjnych dotyczących seniorów, w szczególności samotnych lub obciążonych chorobami i ograniczona sprawnością;

- osoby poszukujące zatrudnienia – w świetle zebranych opinii oraz danych ilościowych, a także działań podejmowanych przez instytucje społeczne i instytucje rynku pracy – nie wymagają tworzenia specyficznych przedsięwzięć; bardziej należy zwrócić uwagę na młode osoby wchodzące na rynek pracy oraz możliwości wykorzystania ich potencjału przedsiębiorczego;
- przedsięwzięcia na rzecz rozwoju gospodarczego oraz integracji wspierać będą także włączenie społeczne imigrantów; nie jest to grupa, wobec której obecnie należałoby realizować odrębne przedsięwzięcia.

Ostatecznie sformułowano trzy cele strategiczne wraz ze zbiorem przedsięwzięć wdrożeniowych.

Pierwszy obszar formułowania celów został ustalony ze względu na następujące potrzeby i uwarunkowania:

- deficyty w dostępie do usług i udogodnień wspierających funkcjonowanie rodzin,
- deficyty usług adresowanych do osób w niekorzystnej sytuacji i seniorów,
- spadająca atrakcyjność obszaru dla młodych mieszkańców,
- duże zainteresowanie różnych grup mieszkańców podnoszeniem kwalifikacji,
- rosnąca atrakcyjność ośrodków miejskich regionu i kraju oferujących młodym mieszkańcom dobre warunki rozwoju,
- symptomy regresu demograficznego,
- zagrożenie rozpadem więzi w tradycyjnych dotychczas społecznościach lokalnych.

Ze względu na powyższe potrzeby i uwarunkowania sformułowano pierwszy cel strategiczny:

C1. Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców

Drugi z przyjętych obszarów strategicznego rozwoju ustalony został w wyniku zidentyfikowania poniższych potrzeb i uwarunkowań:

- wysoka wartość lokalnego dziedzictwa kulturowego i wyjątkowość w skali regionu,
- podobieństwa kulturowe związane ze śląskością i „transgranicznością" a równocześnie specyficzne cechy kulturowe i historia poszczególnych gmin tworzące razem unikatową wartość,
- wysoka aktywność środowisk i instytucji kulturalnych działających w obszarze,
- przywiązanie mieszkańców do tradycji i traktowanie ich jako ważnej wartości tworzącej jakość życia i siłę społeczności lokalnej,
- znacząca aktywność sektora pozarządowego,
- „starzenie" się liderów społecznych,
- chęć poszerzania działań ze strony sektora pozarządowego warunkowana wzmocnieniem organizacji pozarządowych,
- pojawianie się nowych możliwości technologicznych wspierających funkcjonowanie społeczności lokalnych.

Powyższe przesłanki stały się podstawą dla sformułowania drugiego celu strategicznego LSR:

C2. AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ LGD ZINTEGROWANA WOKÓŁ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Trzeci z obszarów strategicznego rozwoju kształtują następujące potrzeby mieszkańców i uwarunkowania:

- wysoka jakość przyrody, w tym związana z Meandrami Odry oraz stawami Wielikąt,
- duży potencjał ekonomiczny związany z dziedzictwem przyrodniczym,
- transgraniczne położenie umożliwiające rozwijanie komplementarnej oferty turystyczno-rekreacyjnej w stosunku do oferty w przygranicznych gminach czeskich,
- aktywność subregionu oraz województwa w rozwijaniu produktów turystycznych, w tym uwzględniających potencjał przyrodniczy obszaru LGD Morawskie Wrota,
- rozwój technologii proekologicznych będących podstawą dla rozwoju biznesu,
- rosnące zainteresowanie mieszkańców wdrażaniem rozwiązań ekologicznych przyczyniających się do oszczędności w gospodarstwach domowych oraz do poprawy środowiska przyrodniczego, zwłaszcza jakości powietrza.

W nawiązaniu do wykonanej w tym obszarze diagnozy sformułowano trzeci cel strategiczny:

C3. CHRONIONE I WYKORZYSTYWANE DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE LGD

Dla kolejnych celów sformułowano zbiór przedsięwzięć wdrożeniowych.

Tabela 16 Cele i przedsięwzięcia LSR LGD Morawskie Wrota

CELE	PRZEDSIĘWZIĘCIA
C1. WYRÓWNYWANE SZANSE ROZWOJU MIESZKAŃCÓW	P1.1. Wydarzenia i akcje promocyjne na rzecz włączenia społecznego
	P1.2. Włączanie społeczne poprzez rozwijanie zainteresowań i budowanie więzi społecznych
	P1.3. Inicjatywy edukacyjne dla dorosłych
	P1.4. Inicjatywy edukacyjne dla dzieci i młodzieży odpowiadające aspiracjom mieszkańców
	P1.5. Funkcjonalna, bezpieczna przestrzeń dla mieszkańców, sprzyjająca integracji społecznej.
	P1.6. Rozwijanie usług rynkowych dla seniorów, dzieci i osób o specjalnych potrzebach
	P1.7. Start-upy – dla młodych mieszkańców
C2. AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ LGD ZINTEGROWANA WOKÓŁ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	P2.1. Wzmacnianie potencjału sektora pozarządowego
	P2.2. Odmładzanie grona liderów
	P2.3. Wydarzenia, wystawy, publikacje i inne działania w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego,
	P2.4. Rozwój infrastruktury w zakresie dziedzictwa kulturowego

C3. CHRONIONE I WYKORZYSTYWANE DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE	P3.1. Wzmacnianie świadomości ekologicznej mieszkańców P3.2. Rozwój działalności gospodarczych w zakresie turystyki i innych aktywności czasu wolnego, P3.3. Wspieranie przedsiębiorczości w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz innych technologii i rozwiązań proekologicznych, P3.4. Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna

Dla poszczególnych przedsięwzięć określono wskaźniki produktu i rezultatu (Formularz 2). Ustalono je w oparciu o obserwowany poziom zainteresowania podmiotów lokalnych celami i przedsięwzięciami oraz przewidywaną dostępność danych.

PROCEDURY – CELE I ZAŁOŻENIA

Konieczność ustalenia przejrzystych i obiektywnych reguł i zasad funkcjonowania LGD, w tym w szczególności procedur dotyczących zasad wyboru projektów, które będą mogły otrzymać dofinansowanie w ramach wdrażania LSR jest jednym z ważniejszych elementów prac nad przygotowywanym dokumentem LSR. Zapewnienie transparentności LGD w tym zakresie zarówno dla jej członków, jak i potencjalnych beneficjentów zostało uznane za bardzo istotną kwestię dla przyszłego funkcjonowania partnerstwa. Celem opracowanych procedur jest gwarancja prawidłowości w wyborze operacji oraz realizacji LSR.

ZAKRES PROCEDUR

Ogólna procedura aplikowania i obsługi wniosków o wsparcie w ramach wdrażania LSR wynika z zapisów PS WPR oraz Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności.

W ramach niej, zastosowanie będą musiały znaleźć następujące procedury szczegółowe: oceny operacji w oparciu o ustalone lokalne kryteria wyboru, procedury wyłączania członka Rady od udziału w wyborze operacji w razie zaistnienia okoliczności podważających jego bezstronność w procesie oceny, stworzenie rejestru grup interesów, procedury odwoławczej od rozstrzygnięć Rady oraz procedury zmian Lokalnych Kryteriów Wyboru.

W związku ze specjalizacją LSR, LGD Morawskie Wrota może ustanowić także kryteria wyboru o charakterze dostępowym (zawężające możliwość uzyskania wsparcia), które pozwolą ukierunkować wsparcie na operacje najpełniej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i najlepiej pasujące do zaplanowanych realizacji przedsięwzięć.

Stowarzyszenie zapewnia przejrzyste i obiektywne procedury i zasady funkcjonowania LGD Morawskie Wrota. W związku z tym LSR wraz z wszystkimi załącznikami oraz procedurami będzie dostępna na stronie internetowej. Każdorazowo informacja o ogłoszenie konkursu będzie zawierała informację o ich dostępności. Wszystkie w/w dokumenty będą również dostępne dla zainteresowanych osób w biurze LGD Morawskie Wrota.

PROCEDURA WYBORU OPERACJI ORAZ OGÓLNY TRYB PRZYJMOWANIA I OBSŁUGI WNIOSKÓW W BIURZE LGD

Zostanie opracowana w oparciu o obowiązujące zapisy prawne i mają w niej zastosowanie następujące regulacje:

- organizacja naborów w tym m.in. tryb ogłaszania naborów, miejsce składania wniosków,
- zasady kontroli wymogów formalnych i uregulowanie możliwości wycofania wniosku,
- opis wyboru operacji o dofinansowanie,
- zapewnienie stosowania tych samych Lokalnych Kryteriów Wyboru w całym procesie oceny,
- określenie sposobu informowania o wynikach oceny i możliwości złożenia protestu.

Ponadto w Regulaminie Rady zostaną doprecyzowane zasady głosowania oraz wyłączenia Członka Rady od udziału w wyborze operacji w razie zaistnienia okoliczności podważających jego bezstronność w procesie oceny oraz procedury postępowania w przypadku uzyskania jednakowej liczby punków.

Każdy Członek Rady na początku Posiedzenia podpisuje deklarację bezstronności, gdzie doprecyzowane są zasady wyłączenia Członków Rady. Równocześnie podczas wyboru operacji prowadzony jest Rejestr Grup Interesu poszczególnych sektorów. Opracowanie niedyskryminującej i przejrzystej procedury i kryteriów wyboru, pozwali uniknąć konfliktu interesów i zapewni, że żadna pojedyncza grupa interesu nie będzie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru;

FORMUŁOWANIE ORAZ PROCEDURA ZMIAN LOKALNYCH KRYTERIÓW WYBORU

Możliwość kształtowania Lokalnych Kryteriów Wyboru przez LGD Morawskie Wrota w procesie wyboru projektów jest jedną z ważniejszych cech podejścia RLKS, stanowiących o jego dużej atrakcyjności dla wszystkich potencjalnych beneficjentów z terenu 6 gmin tworzących to partnerstwo. Lokalne kryteria wyboru będą odzwierciedleniem przyjętej przez LGD Morawskie Wrota polityki rozwoju, zmierzającej do osiągnięcia długofalowych celów rozwojowych dla obszaru działania grupy. Zostały ukierunkowane na preferowanie operacji/zadań ściśle powiązanych z celami strategii i realizujących zakładane wskaźniki. W razie jakichkolwiek problemów z ich przyszłym funkcjonowaniem LGD będzie miała możliwość ich zmiany. W Lokalnych Kryteriach Wyboru nawiązano do zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji, zmian klimatycznych, innowacyjności projektów oraz tworzenia partnerstw.

Ze względu na różne cele i charakter poszczególnych działań stosowane będą odrębne Lokalne Kryteria Wyboru dla różnych typów operacji.

W przypadku projektów realizowanych ze środków EFS+, zarówno kryteria wyboru, jak również procedury będą zgodne z art.41 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022r. o zasadach realizacji zadań finansowych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (tzw. Ustawy wdrożeniowej) w zakresie podejmowanych działań – tj. projektów grantowych finansowanych z EFS+, a także art.17 ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności.

Lokalne Kryteria Wyboru, podobnie jak LSR, są uchwalane przez Walne Zebranie Członków LGD. Kryteria te będą ewoluowały w czasie, co będzie mogło powodować potrzebę ich zmiany lub pewnej modyfikacji oraz dostosowania do zmieniających się uwarunkowań i potrzeb. Procedura zmiany lokalnych kryteriów została sformułowana już na etapie opracowania LSR, stwarzając gwarancję ewentualnego uruchomienia w przyszłości swoistego mechanizmu naprawczego w sytuacji, gdyby np. zaproponowane początkowo zestawy kryteriów selekcji nie przynosiły oczekiwanych rezultatów lub wręcz w niekorzystny sposób realizowały politykę wsparcia LGD zapisaną w LSR. Zmiany te zostały przewidziane w statucie LGD „Morawskie Wrota" w § 22 ust. 1 pkt. 4, który powierza tą kompetencję Walnemu Zebraniu Członków, dając jednocześnie Radzie LGD prawo wnioskowania o zmianę tych kryteriów w § 29 ust. 2 pkt. 1. Nacisk na partnerstwo w procesie formułowania Lokalnych Kryteriów Wyboru dla obszaru Morawskich Wrót będzie podtrzymywany na etapie ewentualnych aktualizacji. Oznacza to, że:

a. Proces aktualizacji będzie odpowiednio promowany,
b. W procesie aktualizacji mogą być wykorzystywane stosowne narzędzia konsultacyjne, w tym: rozmowy, spotkania, warsztaty, a obowiązkowo strona www.morawskie-wrota.pl.
c. Do procesu aktualizacji mogą być zaproszeni reprezentanci lokalnych środowisk, przy uwzględnieniu kryteriów sektorowych, społecznych, demograficznych, przestrzennych. Następnie wniosek wraz z pisemnym uzasadnieniem będzie rozpatrzony na najbliższym Walnym Zebraniu Członków. W przypadku zmiany Lokalnych Kryteriów Wyboru będą one obowiązywać wyłącznie dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian.

METODOLOGIA WYLICZENIA KRYTERIÓW WYBORU

Kryteria wyboru w aspekcie ilościowym zostały oparte na analizie relacji między wagą danego kryterium, a przewidywanym poziomem zainteresowania podmiotów lokalnych. Wyliczenie kryteriów uwzględnia:

- wagę kryterium dla rozwoju obszaru i rozwiązywania zidentyfikowanych na poziomie diagnozy problemów,

- poziom zainteresowania podmiotów lokalnych udziałem w realizacji konkretnych przedsięwzięć – jeżeli przedsięwzięcia są ważne dla rozwoju obszaru i rozwiązywania problemów, a społeczność lokalna nie ma doświadczeń w realizacji analogicznych działań wtedy odpowiednie wyliczenie kryterium powinno motywować podmioty lokalne do zwiększenia innowacyjności i otwarcia na nowe ścieżki działania,
- wpisanie LSR w kontekst zewnętrzny związany z realizacją szeroko rozumianej polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Kryteria wyboru operacji zostaną skonstruowane w taki sposób, aby jak najtrafniej dopasować wybrane operacje do realizacji założeń LSR, będą one ściśle powiązane z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami oraz ogłaszanym konkursem. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt możliwości przyjęcia w procedurze oceny wniosków kryterium obligatoryjnego dostępu, jakim jest na etapie oceny zgodności wniosku z LSR, konieczność realizacji wskaźnika produktu i rezultatu, tak więc operacja musi go realizować, bo jeżeli nie, to nie podlega już ocenie merytorycznej – punktowej w ramach ustalonych kryteriów.

Przy przyjęciu takiej procedury oceny nie ma już potrzeby sztywnego wiązania kryteriów ze wskaźnikami, gdyż powiązano operację ze wskaźnikiem już we wcześniejszym etapie oceny, co wydaje się jeszcze skuteczniejszym rozwiązaniem, gdyż w ogóle nie dopuszczamy do oceny punktowej wniosków, które nie realizują założonego w LSR wskaźnika.

W trakcie realizacji LSR przewiduje się możliwość modyfikacji kryteriów oceny i wyboru działań. Jeśli jeden z celów lub działań nie zostanie zrealizowany w wystarczającym stopniu, podczas gdy inne cele lub przedsięwzięcia będą już zrealizowane, dopuszcza się możliwość zmiany kryteriów oceny i wyboru działań.

Zmienione kryteria będą wówczas faworyzować projekty, które umożliwią realizację brakujących celów lub przedsięwzięć. Proces zmiany kryteriów będzie zawsze uwzględniał aktywny udział społeczności lokalnej. Ważne jest jednak, aby podkreślić, że zmiana kryteriów nie jest możliwa podczas trwającego naboru wniosków. Taka zmiana mogłaby wprowadzić niejasności i niesprawiedliwość w procesie oceny wniosków. Jednocześnie, starannie skonstruowane kryteria mają za zadanie zrównoważyć potrzebę wsparcia dla różnych rodzajów projektów, od tych skierowanych na wsparcie osób należących do grup w niekorzystnej sytuacji i zagrożonych wykluczeniem, tworzenie miejsc pracy, aż do działań związanych z turystyką, kulturą lub rekreacją.

POWIĄZANIE KRYTERIÓW Z DIAGNOZĄ

W ramach diagnozy zidentyfikowano kilka wyzwań, które można uznać za kluczowe dla rozwoju obszaru, a tym samym stanowiących podstawę dla określenia kryteriów wyboru. Kryteria zostaną ustalone w taki sposób, aby sprzyjać:

⇒ integrowaniu społeczności lokalnych i zachowywaniu relacji międzyludzkich – jest to wyzwanie bardzo ważne ze względu na ruchy ludnościowe obserwowane na obszarze LGD oraz ze względu na zmiany cywilizacyjne osłabiające relacje społeczne – premiowanie operacji realizowanych w partnerstwie

⇒ łączeniu różnych dziedzin, tematyki, gospodarki, co jest istotne w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności – premiowanie operacji cechujących się zintegrowaniem,

⇒ podnoszeniu aktywności społeczności lokalnych – co jest istotne z punktu widzenia polaryzacji społecznej, występowania wąskich grup bardzo aktywnych społecznie, a równocześnie utrwalania postaw biernych a nawet roszczeniowych większej części społeczeństwa; ponadto, część mieszkańców wskazuje na chęć zaangażowania się w działania prospołeczne, a równocześnie sygnalizuje brak takich możliwości.

⇒ zwiększeniu innowacyjności na obszarze LGD – poziom tej cechy jest ograniczony na obszarze ze względu na wcześniejszą pracę w przemyśle tradycyjnym (praca najemna zamiast własnej działalności gospodarczej), małą liczbę firm o zaawansowanej technologii oraz tradycyjne podejście do działalności społecznej (niewiele działań wpisujących się w innowacyjność społeczną) - premiowanie innowacji

określanej na poziomie LSR

⇒ poszerzeniu możliwości aktywności osób z grup ze specjalnymi potrzebami – potencjał ludzki obszaru nie jest w pełni wykorzystywany, a część osób natrafia na bariery dla swojego samodzielnego rozwoju – premiowanie operacji dedykowanych do zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji

⇒ wyższemu wykorzystywaniu lokalnych potencjałów – gospodarka obszaru jest w niewielkim stopniu ukierunkowana na wykorzystywanie specyficznych atutów, a równocześnie występują coraz większe możliwości w otoczeniu wykorzystywania posiadanych potencjałów na rzecz tworzenie oferty usług czasu wolnego i produktów lokalnych – premiowanie operacji zapewniających racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko.

Aby operacja mogła zostać wybrana do dofinansowania ze środków budżetu EFROW przeznaczonego na wdrażanie LSR musi spełnić pewne minimalne wymagania, dotyczące minimalnej liczby punktów zdobytych w ocenie według Lokalnych Kryteriów Wyboru obowiązujących w danym naborze wniosków.

Nowym wyzwaniem dotyczącym obecnej strategii, jest zastosowanie instrumentu RLKS, w ramach którego realizowane będą działania wynikające z lokalnych strategii rozwoju. Działania te wsparte funduszem EFS+ realizowane będą w formule grantów udzielanych przez LGD (jako beneficjenta projektu grantowego) na realizację inicjatyw wynikających z LSR i zgłaszanych przez lokalną społeczność.

Do głównych celów, które będą realizowane poprzez projekty grantowe ze środków EFS+ należą:

- cel (f) – Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami (EFS+) Działanie 6.5;

- cel (g) – Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej (EFS+) – Działanie 6.7 (odpowiedzialny WUP)

- cel (l) – Promowanie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci (EFS+) – Działanie 7.10.

Projekty grantowe wskazane w LSR wybierane będą zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla programu EFS+. Sam wybór Grantobiorców odbędzie się w oparciu o Kryteria Rozwoju obowiązujące dla tego typu projektów.

INNOWACYJNOŚĆ W LSR OBSZARU LGD MORAWSKIE WROTA

W LSR LGD Morawskie Wrota zakłada się stymulowanie innowacyjności podmiotów lokalnych oraz podnoszenie poziomu innowacyjności w wymiarze ekonomicznym, społecznym i ekologicznym.

W ramach celu preferowane będą operacje podnoszące innowacyjność lokalnej gospodarki; w szczególności dotyczy to tworzenia nowych produktów i wdrażania nowych technologii, w tym służących wykorzystywaniu specyficznych zasobów LGD; innowacyjność jest także postrzegana w kontekście doskonalenia zasobów ludzkich. W szczególności dotyczy to:

1. Innowacyjności produktowej - dotyczące wyrobów - produktów są to wszelkiego rodzaju zmiany polegające na udoskonaleniu wyrobu już wytwarzanego przez przedsiębiorstwo. Innowacja produktowa może polegać na rozszerzeniu struktury asortymentowej o nowy produkt. Produkt nowy pod względem technologicznym jest to produkt, którego cechy technologiczne lub przeznaczenie różnią się znacząco od uprzednio wytwarzanych. Innowacje tego typu mogą wiązać się z całkowicie nowymi technologiami, opierać się na połączeniu istniejących technologii w nowych zastosowaniach lub też na wykorzystaniu nowej wiedzy. Innowacja produktowa została wdrożona jeśli została wprowadzona na rynek. Stosowany tu termin produkt należy rozumieć w ujęciu, obejmującym zarówno towary jak i usługi.
2. Innowacyjności technologicznej - to zmiany w stosowanych przez organizację metodach wytwarzania, a także w sposobach docierania z produktem do odbiorców. Metody te mogą polegać na dokonywaniu zmian w urządzeniach lub w organizacji produkcji, mogą też stanowić połączenie tych dwóch rodzajów zmian lub być wynikiem wykorzystania nowej wiedzy. Mogą mieć one na celu produkcje lub dostarczenie nowych lub udoskonalonych produktów, które nie mogłyby być wytworzone czy też dostarczone przy pomocy metod konwencjonalnych. Celem tych metod może być także zwiększenie efektywności produkcji lub dostarczenie istniejących produktów.

W szczególności działania wspierające ukierunkowane będą na:

- innowacyjność produktową przejawiającą się w:
  - kreowaniu nowych produktów w tym turystycznych i rekreacyjnych,
  - wykorzystywaniu specyficznych walorów lokalnych, w szczególności kulturalnych i przyrodniczych do tworzenia produktów lokalnych i produktów wizytówek (rozwijane produkty tradycyjne lub zupełnie nowe koncepcje produktów),
  - kreowaniu nowych działalności (usług, akcji, wydarzeń) organizacji pozarządowych,
- innowacyjność technologiczną odnoszącą się do:
  - wykorzystywania nowoczesnych technologii w przedsiębiorstwie,
  - przywracania tradycyjnych technologii w celu wytwarzania wysoko konkurencyjnych produktów lokalnych,
  - wdrażania nowych rozwiązań opierających się na nowoczesnych technologiach informatycznych do promowania obszaru,

Ponadto, wspieranie innowacyjności odbywać się będzie poprzez działania wpisujące się w edukację kreatywną dotyczącą:

- wzmacniania kompetencji młodych ludzi do generowania i realizowania pomysłów na własny biznes,
- poznawania doświadczeń innych obszarów wiejskich we wdrażaniu niekonwencjonalnych rozwiązań.

Tak zdefiniowana innowacyjność pozwala na jej uwzględnienie w każdym z celów ogólnych LSR. Przykładową treść innowacyjności dla wybranych przedsięwzięć zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 17 Innowacyjność przedsięwzięć – wybrane przykłady

Przedsięwzięcie	Sposób definiowania innowacyjności na poziomie przedsięwzięcia
P1.6. Rozwijanie usług rynkowych dla seniorów, dzieci i osób o specjalnych potrzebach	▪ wspieranie powstawania nowych i rozwoju firm zdolnych do kreowania innowacji produktowej w zakresie usług opiekuńczych, rehabilitacyjnych, terapeutycznych itp., w szczególności: – tworzenie nowych bądź udoskonalonych produktów lub usług wspierających osoby w niekorzystnej sytuacji, – wykorzystywanie nowych technologii poprawiających dostępność do usług osób w niekorzystnej sytuacji (rozwiązania cyfrowe).
P3.3. Rozwój działalności gospodarczych w zakresie turystyki i innych aktywności czasu wolnego	▪ wspieranie powstawania nowych i rozwoju firm zdolnych do kreowania innowacji produktowej w zakresie usług czasu wolnego (tworzenie nowych bądź udoskonalonych produktów), w tym: – opierających się na wykorzystywaniu specyficznych lokalnych walorów przyrodniczych i kulturowych dla poszerzania oferty usług czasu wolnego oraz produktów lokalnych, – odpowiadających na zmiany lokalnego i regionalnego popytu na usługi czasu wolnego, – wykorzystywanie nowych, adaptacja istniejących lub przywracanie tradycyjnych technologii dla eksplorowania specyficznych zasobów lokalnych i tworzenia produktów wzbogacających atrakcyjność turystyczną obszaru.
P3.4. Wspieranie przedsiębiorczości w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz innych technologii	▪ wspieranie powstawania nowych oraz rozwoju firm zdolnych do kreowania innowacji produktowej lub innowacji technologicznej w zakresie rozwiązań proekologicznych, w tym OZE: – wykorzystanie uwarunkowań przyrodniczych i gospodarczych dla rozwoju OZE, – wykorzystanie lokalnego rynku dla wdrażania innowacyjnych rozwiązań proekologicznych w gospodarstwach domowych, firmach, gospodarstwach rolnych,
i rozwiązań proekologicznych	▪ wspieranie edukacji kreatywnej przyczyniającej się do powstawania nowych i rozwoju firm w branżach proekologicznych w wyniku innowacyjności opierającej się na tworzeniu relacji między firmami oraz powiązań międzysektorowych, np.: – transfer wiedzy, kompetencji, technologii z firm istniejących do firm nowo powstających → tworzenie przez nowo powstające firmy produktów lub usług proekologicznych niedostępnych dotychczas na obszarze LGD (nowo powstające firmy jako lokalny kooperant firm transferujących wiedzę) – realizacja wielopodmiotowych, międzysektorowych inicjatyw edukacyjnych przyczyniających się do zakładania firm przez młodych mieszkańców w branżach proekologicznych.

Źródło: opracowanie własne

Innowacyjność stanowić będzie istotne kryterium wyboru konkretnych projektów zgłaszanych do realizacji w ramach sformułowanych przedsięwzięć.

LGD Morawskie Wrota w trakcie wdrażania strategii kładzie duży nacisk na animowanie innowacyjności co znalazło bezpośrednie odzwierciedlenie w planowaniu działań poszerzających wiedzę młodych mieszkańców w zakresie szans rozwoju dostępnych na obszarze LSR oraz pokazywanie sukcesów biznesowych lokalnych, innowacyjnych firm.

INKLUZYWNOŚĆ W LGD MORAWSKIE WROTA I W LSR

Inkluzywność LGD Morawskie Wrota to otwartość na każdego członka, wraz jego odmiennością i wyjątkowością. Statut nie wprowadza ograniczeń co do możliwości bycia członkiem. Jednocześnie LGD Morawskie Wrota będzie badać rozkład grupy interesu na poziomie składu rady rozumianej jako całe gremium, o którym mowa w ustawie RLKS i rozporządzeniu 2021/1060. Na podstawie tego składu będzie badać czy żadna grupa interesów poszczególnych sektorów, nie kontroluje procesu podejmowania decyzji o wyborze operacji.

Inkluzywność LSR-u przejawia się również w tworzeniu przestrzeni do przedstawiania nowych pomysłów i rozwiązań. Będzie ją pełniła Aktywna Baza Pomysłów, udostępniona na naszej stronie internetowej. Dane pozyskane w ten sposób, będą analizowane i rozpatrywane przez organy do których są kierowane, najczęściej przez Zarząd. Do wzmocnienia partycypacyjnego charakteru LSR planuje się wykorzystać krótkie sondaże lub ankiety. Dodatkowo wszelkie działania animacyjne, będą umożliwiały otwarte wypowiadanie się na temat organizacji jak i sposobu wdrażania strategii. Zainicjowanie takich procesów spowoduje większą elastyczność i możliwość wprowadzania dobrych, akceptowanych zmian.

FORMY WSPARCIA OPERACJI W RAMACH LSR

LGD w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju planuje realizować następujące typy operacji:

1. Operacje konkursowe (konkursy) – operacje , które będą realizowali różni beneficjenci na podstawie wniosków składanych do LGD, wybieranych przez Radę LGD, a następnie przedkładanych do weryfikacji do Samorządu Województwa. Operacje te będą adresowane do różnych beneficjentów i planuje się następujące konkursy:

    ⇒ Konkurs infrastruktura (OI) – obejmujące zakresy wsparcia: poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej,

    ⇒ Podejmowanie działalności (PD)– obejmujące zakres wsparcia rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,

    ⇒ Rozwój działalności (RD) - obejmujące zakres wsparcia rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej.

2. Projekty Grantowe (PG) - to operacje, której beneficjent będący LGD udziela innym podmiotom wybranym przez LGD, grantów na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że jest to bardzo dobra forma aktywizowania mieszkańców i włączania ich do wspólnych tematycznie działań. Projekty grantowe posiadają odpowiednie oprzyrządowanie w postaci: Regulaminu Konkursu Grantowego, Procedury wyboru dla Projektów Grantowych, Zasad realizacji zadań dofinansowanych w ramach Projektów Grantowych.

3. Operacje w partnerstwie - operacje pozwalające na wdrażanie wspólnych przedsięwzięć, ważnych z punktu widzenia realizacji LSR przez kilka podmiotów wewnątrz LGD. Szerokie konsultacje wskazały, że jest duże zainteresowanie tego typu projektami. Tematami wiodącymi będą innowacyjne działania na rzecz odmładzania grona liderów i aktywistów społecznych, działania wspierające aktywność międzypokoleniową i działania na rzecz seniorów. Zasadniczym celem tych projektów jest planowanie wspólnych działań i znajdowanie wspólnych rozwiązań problemów zidentyfikowanych na obszarze LSR. Nie wyklucza się udziału w tego typu projektach wszystkich podmiotów realizujących strategię (instytucje publiczne, przedsiębiorcy i szczególnie sektor społeczny z NGO na czele).

4. Projekty grantowe realizowane w ramach EFS + to bardzo ważne projekty z punktu widzenia realizacji LSR, polegające na tym, że LGD MW jest beneficjentem w danym konkursie a następnie ogłasza konkurs i udziela granty innym podmiotom z obszaru LSR. Przewiduje się trzy konkursy na zadania z zakresu:

   ⇒ Włączanie społeczne poprzez rozwijanie zainteresowań i budowanie więzi społecznych – to aktywizacja i integracja społeczna społeczności lokalnych, w szczególności działania kierowane do osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym (oraz ich otoczenia) zamieszkujących obszar objęty LSR. Planowane działania będą polegały m.in. na aktywizacji społecznej, rozwijaniu kompetencji społecznych i zainteresowań, aktywnych sposobów spędzania czasu wolnego, budowaniu więzi społecznych itp. będą służyły rozwiązaniu problemów zdiagnozowanych przez daną społeczność, pobudzaniu aktywności oraz upowszechnianiu wolontariatu.

   ⇒ Inicjatywy edukacyjne dla dorosłych to zadania upowszechniające kształcenie ustawiczne osób dorosłych, służące aktywizacji w szczególności osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami oraz innych zidentyfikowanych grup w danej społeczności, z uwzględnieniem działań mających na celu diagnozę potrzeb szkoleniowych osób dorosłych i dostosowanie form edukacji pod kątem ich adekwatności i elastyczności. Stąd w ramach tego celu szczegółowego będą możliwe do realizacji inicjatywy edukacyjne o charakterze lokalnym, co skieruje interwencję na osoby zamieszkujące tereny wiejskie, mogące co dzień doświadczać dyskryminacji ze względu na miejsce zamieszkania. Pozytywny wpływ na zasadę niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami będzie kryterium dostępu warunkującym otrzymanie dofinansowania. Realizacja projektów będzie musiała się odbywać zgodnie ze Standardami dostępności i uwzględniać specjalne potrzeby przyszłych uczestników projektów oraz użytkowników produktów, towarów i usług, które mogą powstać podczas realizacji. Zasada równości kobiet i mężczyzn będzie dodatkowo weryfikowana na podstawie standardu minimum.

⇒ Inicjatywy edukacyjne dla dzieci i młodzieży odpowiadające aspiracjom mieszkańców to zadania w obszarze edukacji pozaformalnej, wynikające z potrzeb mieszkańców, np.: wsparcie różnych form rozwijających kompetencje społeczne, obywatelskie, świadomość i ekspresję kulturalną, przedsiębiorczość, umiejętności ogólne, wiedzę oraz zainteresowania dzieci i młodzieży poprzez m.in.: warsztaty, zajęcia dodatkowe oraz inne formy wsparcia w zakresie edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży.

PROCEDURY WYBORU PROJEKTÓW FUNDUSZU SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI

Operacje wspierane przez Fundusz Sprawiedliwej Transformacji są adresowane dla gmin i wspierane w ramach konkursów bezpośrednich skierowanych przez Urząd Marszałkowski na obszary objęte LSR.

Zgodnie z przeprowadzonymi konsultacjami społecznymi, diagnozą oraz analizą, LGD uwzględniło również możliwość realizacji projektów współfinansowanych z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Zastosowano tu formułę pośrednią, co oznacza że podmioty z obszaru objętego LSR będą miały preferencje w pozyskaniu wsparcia w konkursach ogłaszanych przez Instytucje wdrażające ww. program. Gminy ubiegające się o wsparcie w ramach tego działania otrzymają odpowiednie zaświadczenie wydawane przez Zarząd LGD. Szczegółowy proces oceny projektów i wydawania zaświadczeń opisze odpowiednia procedura zgodnie z wymogami tego programu.

Plan działania nakreślony w formularzu nr 2 obejmuje zbiór wskaźników osadzonych w zakładanych terminach realizacji. Plan działania nawiązuje bezpośrednio do wypracowanych celów oraz wynikających z nich przedsięwzięć. Plan wyraża podstawową logikę wdrażania strategii polegającą na realizowaniu przedsięwzięć służących osiąganiu zakładanych wskaźników produktu. Produkty uzyskiwane w ramach procesu wdrożeniowego są konkretnym wyrazem realizacji nakreślonych w LSR celów strategicznych. Ponieważ wdrażanie strategii jest procesem sięgającym końca roku 2029 w planie działania wskazano wartości wskaźników na koniec kolejnych lat objętych horyzontem strategicznym. Koniec roku 2029 jest momentem, w którym dokonać będzie można pełnej oceny osiągnięć wdrażania LSR.

Zgodnie z wytycznymi, każdy planowany konkurs przydzielono do odpowiedniego przedziału rocznego, z którym związane są odpowiednie wskaźniki i kolejne kamienie milowe. Taka konstrukcja Planu Działania będzie wymagała szczególnego monitoringu, sprawdzającego jak rytmicznie następuje jego realizacja.

Ponieważ granty wynikające z wdrażania EFS+, będą realizowane w dłuższej perspektywie czasu, zaplanowano je do wdrożenia do końca roku 2029.

Taki sposób konstrukcji planu działania umożliwia także systematyczny monitoring procesu wdrożeniowego. Pozwala na elastyczne reagowanie na problemy i deficyty, które w tym procesie będą się, z różnych powodów pojawiać; w szczególności pozwala identyfikować poziom zainteresowania podmiotów lokalnych podejmowaniem konkretnych przedsięwzięć oraz efektywność realizowanych działań wyrażającą się proporcją pomiędzy ponoszonymi nakładami a uzyskiwanymi produktami.
Opracowanie planu działania zostało zrealizowane w nawiązaniu do doświadczeń funkcjonowania LGD Morawskie Wrota a także w wyniku procesu partycypacyjnego polegającego na przeprowadzeniu warsztatów oraz serii spotkań konsultacyjnych z podmiotami reprezentującymi różne sektory na obszarze objętym LSR. Zastosowane formy partycypacji pozwoliły na określenie zainteresowania podmiotów lokalnych realizacją przedsięwzięć wdrożeniowych, co z kolei podnosi prawdopodobieństwo realnego zaangażowania się tych podmiotów w proces strategiczny i uzyskiwania wskaźników zapisanych w planie działania. Wartości dla poszczególnych wskaźników są więc wynikiem przeprowadzonej analizy oraz uzyskanego w ramach konsultacji konsensusu z podmiotami lokalnymi

Działalność LGD jest finansowana w planowanym okresie z dwóch zasadniczych źródeł: EFRROW i EFS+.

Kwoty przewidziane w LSR na komponent wdrażanie i zarządzanie LSR w ramach PS WPR ustalono wg. liczby ludności zamieszkującej obszar objęty LSR. W przypadku LGD Morawskie Wrota wynoszą one odpowiednio:

- na komponent wdrażanie LSR: 2 000 000 EUR;
- na komponent zarządzanie LSR: 462 500 EUR.

W związku z bezpośrednią formułą RLKS wprowadzoną w planowanym okresie, w LSR uwzględnione są środki pochodzące z programu „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027" w wysokości 787 500 EUR przeznaczone do zastosowania w formule grantowej, gdzie kwota zarządzania będzie uwzględniona w umowie na realizację projektów grantowych.

Planuje się finansowanie w formule pośredniej przedsięwzięć gmin partnerskich LGD Morawskie Wrota w ramach Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji w konkursach wojewódzkich z przeznaczeniem wyodrębnionych środków finansowych na obszary objęte LSR. Wszystkie przedsięwzięcia związane będą z zastosowaniem OZE na obiektach publicznych.

Przewiduje się również korzystanie z innych źródeł finansowania przedsięwzięć wynikających z LSR np.:

- środki krajowe, wspierające możliwość dofinansowania zajęć dla dzieci i seniorów; w celu LSR „Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców"
- środki transgraniczne, wspierające możliwości wykorzystania zasobów kulturowych i przyrodniczych; w celu LSR „Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego" i „Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze"

Budżet LSR został skonstruowany w bezpośrednim powiązaniu z celami i przedsięwzięciami. Opracowując budżet kierowano się następującymi zasadami:

- dla każdego przedsięwzięcia oszacowano wielkość planowanego wsparcia,
- ogólna wielkość planowanego wsparcia została podzielona na roczne horyzonty wdrażania: od roku 2024 do 2029,
- ustalona wysokość planowanego wsparcia stanowi wypadkową szacunkowych kosztów osiągnięcia wskaźnika produktu oraz planowanego poziomu wskaźnika w danym okresie wdrażania LSR.

Punktem wyjścia dla opracowania budżetu LSR stało się określenie proporcji planowanego rozdysponowania środków w stosunku do celów LSR. Określenie tych proporcji oparte zostało na kryteriach:

- zewnętrznych – wykorzystujących wytyczne do opracowania LSR, w tym szczególnie trzy cele pochodzące z funduszy EFS+, gdzie bardzo szeroko scharakteryzowano rodzaj inicjatyw w ramach programu „Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027"
- wewnętrznych – związanych z sytuacją obszaru, oczekiwaniami podmiotów lokalnych, spodziewanym poziomem zainteresowania beneficjentów, dotychczasowymi doświadczeniami wdrażania LSR.

W ramach programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021–2027 możliwe będzie również wsparcie lub preferencje w obszarze przeciwdziałania skutkom suszy oraz wzmocnienia potencjału służb ratowniczych, w obszarze ochrony, regeneracji i zrównoważonego wykorzystania obszarów chronionych, a także w zakresie określonym w Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu dla przedsięwzięć odpowiadających potrzebom lokalnym w uzgodnieniu z Lokalnymi Grupami Działania w ramach celów:

− cel szczegółowy: RSO2.1. Wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych (EFRR);

− cel szczegółowy: RSO2.2. Wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/2001 w sprawie energii odnawialnej, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju (EFRR);

− cel szczegółowy: RSO2.4. Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego (EFRR);

− cel szczegółowy: RSO2.7. Wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (EFRR);

− cel szczegółowy: JSO8.1. Umożliwienie regionom i ludności łagodzenia wpływających na społeczeństwo, zatrudnienie, gospodarkę i środowisko skutków transformacji w kierunku osiągnięcia celów Unii na rok 2030 w dziedzinie energii i klimatu oraz w kierunku neutralnej dla klimatu gospodarki Unii do roku 2050 w oparciu o porozumienie paryskie (FST).

W trakcie planowania działań mających daleki horyzont czasowy istnieje wysokie ryzyko błędu w związku z tym niezbędne jest ciągłe monitorowanie i ewaluacja LSR.

W szerokim aspekcie ewaluacja dotyczy oceny realizacji strategii oraz jej wpływu na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Ewaluacja musi także odpowiadać na pytanie, w jakim stopniu strategia rozwiązuje realne problemy obszaru i jego społeczności. Planowana ewaluacja zostanie dokonana przy zastosowaniu odpowiednich kryteriów, tj. skuteczności, efektywności, użyteczności, trafności i trwałości oraz standardów.

Ewaluacja działań wynikających z LSR opiera się na trzech rodzajach ocen:

1) ex ante (ocena przed realizacją działań) - ewaluację ex ante stosuje się przy ocenie sytuacji wejściowej, czy i w jaki sposób strategia wpłynie na grupy docelowe, przyczyni się do poprawy sytuacji w obrębie obszaru. Dane do tej ewaluacji zostaną zaczerpnięte głównie z ewaluacji ex post strategii realizowanej w latach 2015-2022.
2) mid term (ocena w trakcie realizacji działań) - odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w następstwie działania zmierzają w dobrym kierunku. Ta ewaluacja jest zaplanowana na I kwartał 2026 r. i będzie obejmowała okres 2023-2025 realizacji LSR.

Skoncentruje się ona na ocenie realizacji poszczególnych elementów Strategii Rozwoju, przy czym jej zasadniczym celem będzie:

- ocena stopnia realizacji wskaźników i celów strategii,

  Obligatoryjne wskaźniki wynikające z wdrażania działań z FE SL 2021-2027 to:

  Wskaźniki produktu:

  - tj. Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego oraz Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – zarówno dla Działania 6.5 jak i 7.10.

  - Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność zarówno dla Działania 6.5. jak i 7.10.

  Wskaźniki rezultatu (specyficzne):

  - liczba zrealizowanych inicjatyw lokalnych o charakterze edukacyjnym wskaźnik obligatoryjny wyłącznie dla Działania 6.5 Wsparcie edukacyjne społeczności objętych LSR,

  - liczba zrealizowanych inicjatyw lokalnych o charakterze integracyjnym wskaźnik obligatoryjny wyłącznie dla Działania 7.10. Wsparcie społeczności objętych LSR.

- ocena zmian uwarunkowań rozwoju obszaru,

3) ex post (ocena po realizacji działań) - ocena długoterminowego wpływu strategii na grupy docelowe, czy efekty wynikłe z zastosowania strategii są trwałe.

Tę ewaluację przeprowadzi się po zakończeniu naborów do poszczególnych konkursów w II kwartale 2028 r., a głównymi celami będą:

- ocena poziomu rozwiązania problemów (wyzwań przyjętych w strategii),
- ocena wzrostu świadomości mieszkańców na temat efektów wdrażania LSR.

Jednym z elementów całego procesu ewaluacji będą sprawozdania składane po zakończeniu każdego roku działalności. Sprawozdanie będzie powstawało w oparciu o dane zbierane przez LGD oraz dane pochodzące ze statystyki publicznej. Dokument ten, poprzez odpowiednie wskaźniki, obrazować będzie stan realizacji LSR oraz da podstawę do podejmowania ewentualnych działań korygujących. LGD zbierać będzie dane m.in. przy pomocy ankiety monitorującej, analizy dokumentów oraz sprawozdania z realizacji grantu.

Interpretacja dostarczonych przez beneficjentów informacji oraz wyciąganie z nich odpowiednich wniosków na temat wdrażania bądź potrzeby aktualizacji LSR będzie ważnym narzędziem ewaluacji strategii.

Działania monitorujące będą przeprowadzone na bieżąco przez pracowników biura.

Całościowa ewaluacja LSR pod kątem uwarunkowań rozwoju obszaru będzie zlecona zewnętrznemu ekspertowi.

Zakłada się możliwość wewnętrznej ewaluacji w której mogą zostać zbadane inne obszary niż w załączonych procedurach monitoringu i ewaluacji.

Ocena LSR w ramach ewaluacji ex-post przeprowadzona zostanie w oparciu o następujące kryteria:

- trafność – ocena adekwatności planowanych celów zawartych w Strategii oraz metod jej wdrażania do problemów i wyzwań społeczno–ekonomicznych, które zostały zidentyfikowane w diagnozie;
- skuteczność – ocena stopnia realizacji zakładanych celów, skuteczności użytych metod, instytucji oraz wpływu czynników zewnętrznych na ostateczne efekty;
- efektywność – ocena relacji pomiędzy nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami;
- użyteczność – ocena całości rzeczywistych efektów wywołanych przez realizację Strategii (zarówno planowanych, jak i nieplanowanych – tzw. ubocznych) w odniesieniu do wyzwań społeczno-ekonomicznych;
- trwałość – ocena ciągłości efektów realizacji Strategii w perspektywie średnio i długookresowej.

Tabela 18 Elementy podlegające ewaluacji i monitoringowi, czas i sposób pomiaru oraz sposób pozyskiwania danych

CO SIĘ BADA	KTO WYKONUJE	JAK SIĘ WYKONUJE	KIEDY	OCENA
EWALUACJA LSR				
Zmiana uwarunkowań rozwoju obszaru Mid term	Zewnętrzny ekspert	– analiza dokumentów – wywiad/ ankieta/sonda – dane statystyki publicznej	I kwartał 2026 r. Okres objęty pomiarem: 2023-2025	– Stopień rozbieżności podejmowanych działań wdrożeniowych z realnymi potrzebami rozwojowymi obszaru wyrażające się w celach LSR
Stopień osiągniecia wskaźników i celów Mid term	Zewnętrzny ekspert	– analiza dokumentów: – ankiety dla beneficjentów, – sprawozdania beneficjentów, – dane LGD,	I kwartał 2026 r. Okres objęty pomiarem: 2023-2025	– W jakim stopniu osiągnięto zakładane wskaźniki i cele, – Jakie trudności napotykają beneficjenci w realizacji zamierzonych celów

					– Określenie stopnia zadowolenia beneficjentów w wyniku realizowania poszczególnych przedsięwzięć
Stopień zrealizowania potrzeb rozwojowych obszaru Ex post	Zewnętrzny ekspert	– analiza dokumentów, – wywiady z mieszkańcami oraz beneficjentami projektów	I kwartał 2029 r. Okres objęty pomiarem: 2026-2028	– W jakim stopniu osiągnięto zakładane wskaźniki i cele, – Stopień zbieżności podejmowanych działań wdrożeniowych z realnymi potrzebami rozwojowymi obszaru wyrażające się w celach LSR	
Świadomość mieszkańców na temat efektów wdrażania LSR Ex post	Zewnętrzny ekspert	– analiza dokumentów, – ankieta wśród mieszkańców, – sonda na temat jakości strony, – ilość wejść, polubień	I kwartał 2029 r. Okres objęty pomiarem: 2026-2028	– Ilość środków przeznaczonych na promocję – Ilość działań promocyjnych – Jakie kanały były wykorzystane do promocji – Jaka jest rozpoznawalność LGD i wdrażanych projektów – Jak oceniana jest jakość strony www i FB	
MONITORING					
Aktywność wnioskodawców	Biuro LGD	– analiza dokumentów: – karty doradztwa, – dane rejestrowane przez LGD,	I kwartał roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: narastająco z uwzględnieniem roku poprzedniego	– Ilość wniosków, które wpłynęły do biura, – Ilość wniosków zgodnych z LSR – Ilość wniosków mieszczących się w limicie środków – % wykorzystanych środków w danym konkursie, – Ilość podpisanych Umów i rozliczonych płatności	

				– Struktura beneficjentów
Realizacja zamierzonych w strategii celów oraz przedsięwzięć	Biuro LGD	– analiza dokumentów: – ankiety beneficjentów, – sprawozdania beneficjentów, – karty doradztwa, – dane rejestrowane przez LGD,	I kwartał roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: Narastająco z uwzględnieniem roku poprzedniego	– Określenie stopnia realizacji poszczególnych celów oraz przedsięwzięć, – W jakim stopniu osiągnięto zakładane wskaźniki,
Efektywność pracy biura	Biuro LGD	– analiza dokumentów – ankiety/karty doradztwa, – ankiety ewaluacyjne szkoleń – rozmowy z mieszkańcami podczas otwartych spotkań konsultacyjnych	I kwartał roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: Narastająco z uwzględnieniem roku poprzedniego	– Ile udzielono porad beneficjentom – Jakość udzielonego doradztwa – Ilość zorganizowanych szkoleń i spotkań dla beneficjentów – Ilość uczestników spotkań i szkoleń – Jakość szkoleń
Działalność organów	Biuro LGD	– dane zebrane z posiedzeń organów: lista obecności, protokoły	I kwartał roku następującego po roku ocenianym Okres objęty pomiarem: Narastająco z uwzględnieniem roku poprzedniego	– Ocena działalności organów LGD – Uczestnictwo w posiedzeniach, – Udział poszczególnych osób w organizowanych szkoleniach
Harmonogram ogłaszanych konkursów	Biuro LGD	– dane zebrane z przeprowadzonych konkursów	Na bieżąco	– Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem
Budżet LGD	Biuro LGD	– rejestr danych LGD	Na bieżąco	– Zgodność wydatkowania środków finansowych z zaplanowanego budżetu na poszczególne przedsięwzięcia, – Stopień wykorzystania funduszy

Źródło: opracowanie własne

Powyższe założenia ewaluacji i monitoringu mają za zadanie badanie bieżące stopnia osiągania zaplanowanych celów Strategii. Wyniki uzyskane w trakcie przeprowadzonych badań monitorujących i ewaluacyjnych będą służyły do zastosowania planu naprawczego oraz wdrożenia procedury dokonania zmian w Kryteriach Wyboru Operacji, Planie Działania, Planie Komunikacyjnym lub innych zmian w LSR;

Za wdrażanie procesu ewaluacji i monitoringu odpowiada Zarząd LGD.

Aktualizacja i zmiany Lokalnej Strategii Rozwoju będą dotyczyły głównych zagadnień związanych ze:

1) zmianami zachodzącymi w obrębie uwarunkowań rozwoju obszaru,
2) zakresem realizacji przedsięwzięć oraz celów szczegółowych zapisanych w LSR oraz uzyskiwanych w tym procesie efektów,
3) poziomem realizacji wskaźników zapisanych w LSR,
4) skutecznością zarządzania procesem wdrażania strategii,
5) zmianami zachodzącymi w obrębie planu komunikacji.

W odniesieniu do powyższych aspektów, uwaga zostanie poświęcona badaniu dynamiki zmian w gminach obszaru oraz w ich otoczeniu, zarówno tych wynikających z ewolucji sytuacji, jak też tych, które są wynikiem realizacji przedsięwzięć zapisanych w LSR.

Podstawą dla podjęcia decyzji o aktualizacji strategii będzie:

⇒ zmiana uwarunkowań rozwoju obszaru Morawskich Wrót prowadzić może do zmian treści całej strategii lub jej części, zwłaszcza zaś służyć może wygenerowaniu nowych przedsięwzięć i celów lepiej dostosowanych do nowych warunków oraz stale zmieniających się oczekiwań podmiotów lokalnych;

⇒ monitorowanie przedsięwzięć wdrażających strategię, przede wszystkim w zakresie:

- osiągania wskaźników zakładanych w ramach przedsięwzięć,
- osiągania celów strategii na skutek realizacji przedsięwzięć,
- dotrzymywania harmonogramów dotyczących realizacji przedsięwzięć i zawartych w nich zadań,
- zainteresowania podmiotów lokalnych podejmowaniem działań w ramach zdefiniowanych przedsięwzięć;

⇒ monitorowanie organizacji procesu wdrażania strategii, w szczególności zadań związanych z:

- promowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju wśród podmiotów lokalnych,
- usuwaniem barier informacyjnych i kompetencyjnych podmiotów lokalnych w zakresie przygotowywania pełnowartościowych projektów realizowanych w ramach LSR – realizacja Planu Komunikacji.

Wymienione analizy będą prowadzone w sposób ciągły lub doraźny, przy czym zakłada się, że - jeżeli zajdą stosowne okoliczności – decyzja o aktualizacji strategii będzie podejmowana w dwóch trybach:

- okresowym – I kwartał roku następującego po roku ocenianym, po podsumowaniu wykonania przedsięwzięć zakładanych do wykonania w poprzednim roku,
- doraźnym – na skutek pojawienia się zasadniczych zmian w uwarunkowaniach wdrażania strategii lub w sposobach jej wdrażania.

Zakres zmian dokonywanych w ramach aktualizacji strategii może być następujący (poniższa lista została uporządkowana poczynając od zmian najprostszych, a na zmianach najbardziej skomplikowanych i złożonych skończywszy):

1) zmiana proceduralna wynikająca z przepisów prawa oraz zmiany dokonane w załącznikach do LSR oraz procedurach i regulaminach niezbędnych do zapewnienia prawidłowego wdrażania LSR

2) zmiana wskaźników:

   wyeliminowanie, zmiana lub przeformułowanie treści/wartości wskaźników nie cieszących się zainteresowaniem lokalnych podmiotów,

   wprowadzenie nowych wskaźników lub zmiana treści/wartości wskaźników dotychczasowych wynikająca z nowego spojrzenia na rzeczywistość i innowacyjnych pomysłów na wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwoju;

3) zmiana przedsięwzięć:

   - wyeliminowanie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć, nie cieszących się zainteresowaniem lokalnych podmiotów,
   - wyeliminowanie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć dezaktualizujących się na skutek zmiany uwarunkowań rozwojowych obszaru,
   - wyeliminowanie, ograniczenie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć, dla których udało się w pełni uzyskać zakładane wyniki,
   - wprowadzenie nowych przedsięwzięć lub zmiana treści dotychczasowych wynikająca z nowego spojrzenia na rzeczywistość i innowacyjnych pomysłów na wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwoju;

   dotyczy to również Planu Komunikacji;

4) przeformułowanie celów strategii może zostać wykonane poprzez powielenie procedury wykorzystywanej w ramach partnerskiego procesu formułowania aktualnej wersji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Ostatnia ze wskazanych ewentualności może wystąpić jedynie w przypadkach dramatycznych zmian, których wystąpienia nie sposób przewidzieć (m. in. pojawienie się nowych radykalnych szans rozwoju, nowe znaczące źródła finansowania, zainteresowanie obszarem inwestorów strategicznych, wystąpienie klęsk żywiołowych, dotkliwe zmiany makroekonomiczne itp.).

Wykaz literatury

1. Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 Lokalnej Grupy Działania „Morawskie Wota".
2. Raport z badania ewaluacyjnego „Ewaluacja postępów w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023 Lokalnej Grupy Działania „Morawskie Wrota" z roku 2019.
3. Raport z ewaluacji ex post Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023 Lokalnej Grupy Działania „Morawskie Wota",2022
4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Warszawa 2019
5. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2022
6. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju z perspektywą do 2030, Rada Ministrów 2017.
7. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego –Śląskie 2030, Zarząd Województwa Śląskiego, Katowice 2020.
8. Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030, Katowice, 2016.
9. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+, Katowice 2016.
10. Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego, Katowice, 2012.
11. Regionalna Polityka Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2030, Katowice, 2020.
12. Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030, Katowice 2020.
13. Regionalna Polityka Zdrowia Województwa Śląskiego 2030, Katowice 2021.
14. Program regionalny Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, Katowice 2021.
15. Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027, Katowice 2021.
16. Ekspertyza „Kierunki presji inwestycyjnej na tereny rolnicze województwa śląskiego w perspektywie 2030 roku" – T. Kmieć, Katowice 2014.
17. Analizy Regionalnego Centrum Analiz Strategicznych 1/2012, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice,
18. Strategia Rozwoju Powiatu Wodzisławskiego na lata 2023-2030+ (projekt), Wodzisław 2023.
19. Program rozwoju powiatu raciborskiego na lata 2022-2030, Racibórz 2022.
20. Koncepcja rozwoju produktów turystycznych obszaru subregionu zachodniego województwa śląskiego, Subregion Zachodni, Rybnik 2018.
21. Strategie rozwoju gmin obszaru LGD Morawskie Wrota:
    - Strategia rozwoju Gminy Godów do roku 2027, Godów 2022.
    - Strategia rozwoju Gminy Gorzyce do 2030 roku, Gorzyce 2023,
    - Strategia rozwoju Gminy Lubomia do 2030 roku (projekt), Lubomia 2023.
    - Strategia rozwoju Gminy Krzyżanowice do 2030 roku (projekt), Krzyżanowice 2023.
    - Strategia rozwoju Gminy Marklowice do 2030 roku, Marklowice 2022.
    - Strategia rozwoju Gminy Mszana na lata 2015-2025, Mszana 2015.
22. Bank Danych Lokalnych GUS.

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 (Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców)	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)
30 000,00	P1.1. Wydarzenia i akcje promocyjne na rzecz włączenia społecznego	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	Operacja w partnerstwie
(cel l) 457 867,00 (85%UE)	P1.2. Włączanie społeczne poprzez rozwijanie zainteresowań i budowanie więzi społecznych	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	EFS+ Projekt grantowy
(cel g) 132 273,00 (85%UE)	P1.3. Inicjatywy edukacyjne dla dorosłych	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	EFS+ Projekt grantowy
(cel f) 294 767,00 (85%UE)	P1.4. Inicjatywy edukacyjne dla dzieci i młodzieży odpowiadające aspiracjom mieszkańców	Młodzi do 25 r.ż.; mieszkańcy LSR, grupy w niekorzystnej sytuacji	EFS+ Projekt grantowy
365 000,00	P1.5. Funkcjonalna, bezpieczna przestrzeń dla mieszkańców, sprzyjająca integracji społecznej.	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	Konkurs Infrastruktura
90 000,00 (do 65%)	P1.6. Rozwijanie usług rynkowych dla seniorów, dzieci i osób o specjalnych potrzebach	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	Podejmowanie działalności

120 000,00 (do 65%)	P1.6. Rozwijanie usług rynkowych dla seniorów, dzieci i osób o specjalnych potrzebach	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	Rozwój działalności
60 000,00	P1.7. Start-upy – dla młodych mieszkańców	Młodzi do 25 r.ż.;	Podejmowanie działalności

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 (Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego)	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)
50 000,00	P2.1. Wzmacnianie potencjału sektora pozarządowego	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	Operacja w partnerstwie
45 000,00	P2.2. Odmładzanie grona liderów	Młodzi do 25 r.ż.;	Operacja w partnerstwie
30 000,00	P2.3. Wydarzenia, wystawy, publikacje i inne działania w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego,	Mieszkańcy LSR	Projekt grantowy
350 000,00	P2.4. Rozwój infrastruktury w zakresie dziedzictwa kulturowego	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	Konkurs Infrastruktura

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3 (Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD)	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja, itp.)
40 000,00	P3.1. Wzmacnianie świadomości ekologicznej mieszkańców	Mieszkańcy LSR,	Operacja w partnerstwie
90 000,00 (do 65%)	P3.2. Rozwój działalności gospodarczych w zakresie turystyki i innych aktywności czasu wolnego,	Mieszkańcy LSR,	Podejmowanie działalności
120 000,00 (do 65%)	P3.2. Rozwój działalności gospodarczych w zakresie turystyki i innych aktywności czasu wolnego,	Mieszkańcy LSR,	Rozwój działalności
90 000,00 (do 65%)	P3.3. Wspieranie przedsiębiorczości w zakresie OZE oraz innych technologii i rozwiązań proekologicznych,	Mieszkańcy LSR,	Podejmowanie działalności
120 000,00 (do 65%)	P3.3. Wspieranie przedsiębiorczości w zakresie OZE oraz innych technologii i rozwiązań proekologicznych,	Mieszkańcy LSR,	Rozwój działalności
400 000,00	P3.4. infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	Osoby w niekorzystnej sytuacji, młodzi do 25 r.ż. ; seniorzy, mieszkańcy LSR	Konkurs Infrastruktura

Formularz 2: Plan działania

CEL	lata / Nazwa wskaźnika	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		PROGRAM
		Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	**Wyrównywane szanse rozwoju mieszkańców**													
P1.1. Wydarzenia i akcje promocyjne na rzecz włączenia społecznego	liczba operacji promocyjnych na rzecz włączenia społecznego	0	0	0	0	2	100	0	100	0	100	0	100	EFROW
P1.2. Włączenie społeczne poprzez rozwijanie zainteresowań i budowanie więzi społecznych (l)	liczba wspieranych strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	0	0	1	100	1	100	1	100	1	100	EFS+
	ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju	0	0	0	0	60	30	100	50	150	75	200	100	EFS+
P1.3. Inicjatywy edukacyjne dla dorosłych (g)	liczba wspieranych strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	0	0	1	100	1	100	1	100	1	100	EFS+
	ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju	0	0	0	0	40	20	100	50	160	80	200	100	EFS+

P1.4. Inicjatywy edukacyjne dla dzieci i młodzieży odpowiadające aspiracjom mieszkańców(f)	liczba wspieranych strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	0	0	0	0	1	100	1	100	1	100	1	100	EFS+
	ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju	0	0	0	0	45	15	150	50	240	80	300	100	EFS+
P1.5. Funkcjonalna, bezpieczna przestrzeń dla mieszkańców, sprzyjająca integracji społecznej	ilość obiektów wybudowanych/ doposażonych/ zmodernizowanych sprzyjających integracji społecznej	0	0	3	75	4	100	0	100	0	100	0	100	EFROW
P1.6. Rozwijanie usług rynkowych dla seniorów dzieci i osób o specjalnych potrzebach	liczba operacji polegających na utworzeniu przedsiębiorstwa	0	0	3	100	0	0	0	100	0	100	0	100	EFROW
	liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa	0	0	3	100	0	0	0	100	0	100	0	100	EFROW
P1.7. Start-upy dla młodych mieszkańców	liczba operacji polegających na utworzeniu przedsiębiorstwa przez osoby do 25 roku życia	0	0	3	100	0	0	0	100	0	100	0	100	EFROW

Wskaźnik rezultatu W1.1	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0		0		200		0		0		0		EFROW
Wskaźnik rezultatu W1.2	Liczba zrealizowanych inicjatyw lokalnych o charakterze integracyjnym	0		0		6		10		15		20		EFS+
Wskaźnik rezultatu W1.3	Liczba zrealizowanych inicjatyw lokalnych o charakterze edukacyjnym	0		0		1		3		5		6		EFS+
Wskaźnik rezultatu W1.4	Liczba zrealizowanych inicjatyw lokalnych o charakterze edukacyjnym	0		0		2		6		10		13		EFS+
Wskaźnik rezultatu W1.5	R.41 - odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0		67404		0		0		0		0		EFROW
Wskaźnik rezultatu W1.6	R.37 - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		3		0		0		0		0		EFROW
	R.37 - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		3		0		0		0		0		EFROW
Wskaźnik rezultatu W1.7	**R.37** - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		3		0		0		0		0		EFROW

C.2.	Aktywna społeczność LGD zintegrowana wokół dziedzictwa kulturowego													
P2.1. Wzmocnienie potencjału sektora pozarządowego	liczba operacji w partnerstwie wzmacniających potencjał NGO	0	0	0	0	0	0	2	100	0	100	0	100	EFROW
P2.2.Odmłodzenie grona liderów	liczba operacji w partnerstwie na rzecz młodych liderów	0	0	0	0	2	100	0	100	0	100	0	100	EFROW
P2.3. Wydarzenia, wystawy, publikacje i inne działania w zakresie promocji, dziedzictwa kulturowego	liczba projektów grantowych w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego	0	0	0	0	2	100	0	100	0	100	0	100	EFROW
P2.4. Rozwój infrastruktury w zakresie dziedzictwa kulturowego	liczba operacji infrastrukturalnych w zakresie dziedzictwa kulturowego	0	0	0	0	4	100	0	100	0	100	0	100	EFROW
Wskaźnik rezultatu W2.1	**R.42** - liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	X	0	X	0	X	150	X	0	X	0	X	EFROW
Wskaźnik rezultatu W2.2	**R.42** - liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	X	0	X	60	X	0	X	0	X	0	X	EFROW
Wskaźnik rezultatu W2.3	**R.42** - liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	X	0	X	300	X	0	X	0	X	0	X	EFROW

Wskaźnik rezultatu W2.4	**R.41** - odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0		0		67 404		0		0		0	EFROW

C.3.	Chronione i wykorzystywane dziedzictwo przyrodnicze LGD													
P3.1. Wzmacnianie świadomości ekologicznej mieszkańców	liczba operacji w partnerstwie na rzecz wzmacniania świadomości ekologicznej mieszkańców	0	0	0	0	0	0	0	0	3	100	0	100	EFROW
P3.2. Rozwój działalności gospodarczych w zakresie turystyki i innych aktywności czasu wolnego	liczba operacji polegających na utworzeniu przedsiębiorstwa w zakresie turystyki i aktywności czasu wolnego	0	0	0	0	0	0	0	0	3	100	0	100	EFROW
	liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa w zakresie turystyki i aktywności czasu wolnego	0	0	0	0	0	0	0	0	3	100	0	100	EFROW
P3.3. Wspieranie przedsiębiorczości w zakresie OZE oraz innych technologii i rozwiązań proekologicznych	liczba operacji polegających na utworzeniu przedsiębiorstwa w zakresie OZE i rozwiązań proekologicznych	0	0	0	0	3	100	0	100	0	100	0	100	EFROW
	liczba operacji polegających na rozwoju przedsiębiorstwa w zakresie OZE i rozwiązań proekologicznych	0	0	0	0	3	100	0	100	0	100	0	100	EFROW
P3.4. Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna	liczba operacji w zakresie infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej	0	0	0	0	0	0	4	100	0	100	0	100	EFROW
Wskaźnik rezultatu W3.1	**R.1** - liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.	0		0		0		0		1500		0		EFROW

Wskaźnik rezultatu W3.2	**R.37** - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		0		0		0		3		0		EFROW
	R.37 - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		0		0		0		3		0		EFROW
Wskaźnik rezultatu W3.3	**R.37** - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		0		3		0		0		0		EFROW
	R.37 - nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0		0		3		0		0		0		EFROW
Wskaźnik rezultatu W3.4	**R.41** - odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0		0		0		67 404		0		0		EFROW

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 000 000,00	0	884 907,00	2 884 907,00
Zarządzanie LSR (art.34ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	462 500,00	0	% zostanie określony na późniejszym etapie wdrażania LSR	462 500,00
Razem	2 462 500,00	0	884 907,00	3 347 407,00
** Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.* *** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0".*				

Formularz 4: Plan wykonania budżetu

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:											
	31.12.2024		31.12.2025		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	0	0	635 000,00	31,75	1 300 000,00	65,00	1 750 000,00	87,50	2 000 000,00	100	0	100
EFS+	0	0	0	0	278 072,00	31,42	496 144,00	56,07	713 157,00	80,59	884 907,00	100
EFRR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	0	0	635 000,00	22,01	1 578 072,00	54,70	2 257 144,00	77,86	2 713 157,00	94,05	2 884 907,00	100